

„דרײַ שוועסטער“ פֿוֹן מעינקע קאָז

• פֿוֹן הִירשע-זְדוֹד קאָז (אַקסֶפָּאַרְד)

אוֹן אַלְעַ זִינְגַּן
מיַנְעַ מִיְנַע
מיַנְעַ

אוֹן אַיְזַן יַעֲדָעַר סַעְגֵּל אַיְזַן פָּאַרְאָנְגַּן
יעַדְעַ שְׂוֹוּסְטָעַר — מִיְן שְׁעַנְסְטָעַ לִיד.

בַּיְּ דִּי עַרְשְׁטָעַ צְוַויִּי שְׂוֹוּסְטָעַר, אַיְזַן דִּי לִיבָּעַ
פְּלָאַמְפִּיעַרְדִּיק עַרְאָטִישׁ.

גַּיְיַ אַיךְ קָעָגַן אַיְרַן וּוּיְ דָוְרַךְ אַשְׁפִּיגַל
מִיטְ טְרִיטְ פֿוֹן אַומְבָאַקָּאנְטָעַ גַּעַסְטָעַ
אוֹן צַעְפָּרָאַל זַי וּוּיְ אַוְאַנְדָּעַר אַפְּאַרְמָאַכְּטָן.

אוֹן דִּי צְוַויִּיטָעַ:

איַינְגַּע מִיטְ דּוֹרְכּוֹיכְטִיקָעַ לְעַנְדָּן
וּוֹאָסְ רִיאַסְן זִיךְ פָּאַרְקָאַשְׁעָרְן דָּאָסְ קְלִיְידַן,
איַזְ פֿוֹן צַיְתִּיקְיִיטָעַ גַּעַבְוִיגַן
וּוּיְ פּוֹלָעַ תְּבוֹאַה פָּאָרְן קָאַסְעָן.

דִּי דְרִיטָעַ שְׂוֹוּסְטָעַר אַיְזַן אַבְּעַר נִיטְ קְיַיְן
עַרְאָטִישׁעַ, זַי אַיְזַן אַוְמְעַטְיקָעַ, אַפְּאַרְקָלְעַרְטָעַ
וּוֹאָסְ הַאַטְזַן זִיךְ פָּאַרְ דָּעַר צִיטָעַטָּפְּאַרְעַלְטָעַרְטָעַ.

אוֹן דִּי דְרִיטָעַ
איַזְ פֿוֹן הָאַרְבָּסְטָן אַזְ אַפְּגָעַבְלִיטָעַ,
קוֹקְטַן זִיךְ שְׁטָאַר אַזְוִי
אוֹיפְּטַן זִיךְ אַזְנַגְפָּן צִיטָעַטָּפְּ
אוֹן אַזְ שְׁוִין גְּרוּיָה
פֿוֹן זְכוּן זִיךְ אַלְיַיְן אַיְזַן וּוּיְטָעַט.

דָּעַר נַאֲרָטִיוֹ טָטוֹ זִיךְ אַרְוקָעַצְוָן צַו אַיְטְלַעְכָּעַר
שְׂוֹוּסְטָעַר בְּאַזְוֹנְדָעַר. דִּי עַרְשְׁטָעַ וּוּאַרְפָּטָזְ זִיךְ
אוֹיפְּנַן פְּאַעַט מִיטְ אַוְמְגַעְצָאַמְטָעַר תָּאוֹוָה:

יַנְגָּלְ פֿוֹן נַאֲכְטִיקָן לְאַנְדָּ –
רִיאַסְ אַרְאָפְפָ פֿוֹן מִירַ דָּאָסְ בְּלוֹיזְעַדְהַמְּדָ –
כְּיוֹוֵלְ לִיגְגַּן פָּאַרְ דִּירַ נַאֲקָעַט – אַוְמְפָאַרְשָׁעַמְטָעַטָּ
זַאֲלַ נַאֲרַ גְּרִינְגַּן אַיְזַן דִּי הַאַרְ דָּעַרְ שְׁמַאְלָעַר בְּאַנְדָּ –
אוֹן קוֹקְן מִיטְ שְׁרַעַק אַוְיפְּ אַוְנְזָעַר שְׁפִילָן,

רַאַנְדִּיהָעָרָות צְוַם זְעַבְצִיקְסְטָן יוֹבָל

פֿוֹן דִּי „דרײַ שוועַסְטָעַר“

אוֹן

צְוַם מעינקען ערְשְׁטָן יַאֲרַצְיַיְטָן

דָּעַר מָאַטִּיוֹ „דרײַ שוועַסְטָעַר“ אַיְזַן נִיטְ קְיַיְן
פְּנִים חְדּוֹתָה, עַרְ אַיְזַן דָּאָ אוֹיפְפָ דָעַר וּוּעַלְטָ פֿוֹן זִינְטָ
מִהְאָטָ גְּעֻנוּמָעָן שְׁפִינְגָּעַן פְּאַלְקָסְ-מְעַשְׁוִיתָה, וּוּעַבְנָ
לְעַגְעַנְדָעָסִי. אַיְזַן דָעַר נִיְיעַר יִדְיִישָׁר לִיטְעַרְאָטָוָר
הַאַטְמָאָרִיסְ וּוּינְטְשָׁעוֹסְקִי, מִיטְ זִין לִידְ „דרײַ
שְׂוֹוּסְטָעַר“, וּוֹאָסְ עַרְ הַאַטְמָאָרִיסְ מִיטְ הַוּנְדָעָרְטָ יַאֲרָ
צְוַרְיקָגְעַרְבִּיבָּן, דָעַם מָאַטִּיוֹ אַוְסְגָּעַטְיִילִיטָ צְוַם
תְּחָוםְ פֿוֹן אַרְעַמְקִיְטָ אַיְזַן וּוּעַלְטָ-פְּרַכְּדָן. דִּי
שְׂוֹוּסְטָעַר בַּיְּ וּוּינְטְשָׁעוֹסְקִי, וּוֹאָסְ אַרְבָּעַטְן אַלְעַ
דְרִיאַיְזָן דְרִוִיסְן, אַיְזַן לְעַסְטָעַר סְקוּוּעָר וּוֹאָסְ אַיְזַן
דָעַר עַנְגְּלִישָׁר קְרוּוֹנְשְׁטָאָטָן, הַאַנְדָלְעָן, אַיְינְגַע מִיטְ
בְּלָוְמָעָן, אַיְינְגַע מִיטְ בְּעַנְדָלְעַךְ פֿוֹן שִׁידְ אַזְ אַיְינְגַע –
מִיטְ זִיךְ: אַזְ אַזְוִי אַרְוּם, אַוְיַפְנָן שְׁפִיצְ מְעַסְעָר, אַיְזַן
דָאָ אַזְ אַנְצְוָהָעַרְעַנְשִׁיָּשָׁ אַוְיפְפָ פְּאַרְטְּרוֹיוּרְעִיקִיְטָ
קִימְטָ פֿוֹן סְעַקְסּוֹאַלִיטְעַטָּ אַיְזַן דָעַר דְחַקּוֹתָ
גַעַדְרִיקְטָעַר מְעַטְרָאַפְּאַלְיָעַ.

* * *

מעינקע קָאַצְעָסְ דְרִיאַיְזָן שְׂוֹוּסְטָעַר, זִין עַרְשָׁתָ
בָּוָךְ לִיְדָעָר – עַד הַיּוֹם זִין סָאַמְעַ קָאַנְטְּרָאָ
וּוּעַרְסִיאַלְסָטָן וּוּעַרְקָ – אַיְזַן אַרְוִיסָן אַיְזַן מִילְוָאָקִי אַיְזַן
1932. סִיאַזְ אַגְּרוֹוּשְׁטָאַטְיִישָׁעָ פְּאַנְטָאַזְיִיעָ אַיְזַן פְּיַרְ
אַקְטָן, גַעַשְׁטָאַלְטִיקָטָן אַיְזַן זְשָׁאַנְעָרָ פֿוֹן דָעַר
פְּאַעַטְיִישָׁר דְרָאַמְעַ (רִיכְטִיקְעָר: פְּסִיכְאַדְרָאַמְעַ).

דִּי עַרְשְׁטָעַר שְׁוֹרָה וּוּעַנְדָטָן אַזְ אַיְמָזָעָ פֿוֹן
דְרִיאַיְזָן פְּינְטָלְדִּיקָן, דְרִיאַיְזָן עַקְיָיקָן לְשָׂוֹן-קּוֹדְשָׁדִיקָן סְגָל
(סְגָלָן), וּוּיְ אַסְמָבָלָן פֿוֹן דְרִיאַיְקִיטָן:

אַזְוִי פְּיַלְעַלְעָן בְּרַעְנָעָן
וּוּעַן שְׁטָאַרְקָן נַעַכְתָּ קָאַרְטָשָׁעָן זִיךְ אַיְזַן דְרִיאַיְעָן,

היט. בטי איר איז די טראגעדייע און אנדערע: סאלדאטן האבן זי נאך איז רוסלאנד פאר- גוואלדייקט:

זו צוועלהח יאר בין איך געוווען א קורווע, און געוווקלט מײַן ליב אָרום אלערליי מענער, איצט ברודיק איך אָוועק איז ציכטיקן געלעגער און ס'אייז מיט זנות געגריתט מײַן אויסגעפֿוצטער טיש.

צווישן געלאָדענע בִּיקְסֶן פּוֹן "פֿאַלְעֵסֶר" באָנוּן, ווֹאָס האָבן בעסטע-בלוט געפֿירט, קעגן זוּן אָוּן באָרִיקָאָזֶן, האָב אִיך מײַן בלְאַנְדְּקִיט פֿאַרְפּֿירְט אַין צַעַשְׁפִּילְעַטְעַ שְׁוִיסְּן פּוֹן מַעֲסְּדְּרוּנְגָּעָן.

די דרייטע שוועסטער אִיז אַ טְרוֹיוּרִיךְעַ. אִיך אַבְּסְּעִסְּיַע — דַּעַר טוֹיט.

אוֹיף בֵּית-עוֹלָמֵס שְׂטִילַע בלְאַנְקַט זַי אָום אַלְיַין, אָוּן קְלָאָפְּט מִיט קָאַלְטַע פֿינְגָּעָר אוֹיף אוֹיסְגַּעֲקִירִיצְטָן שְׂטִיְין.

* * *

אַין צוּוִיְיטָן אַקְטָן אִיז די הוֹיְפְּט-שְׁפִּילְעַרְין נִיט אַיְנָע פּוֹן די שְׁוֹועַסְטָרַע, אַוְיַד נִיט דַּעַר פָּאַעַט, נָאָר וּוֹאָדָעָן: די וּוֹאנְזִינְיקָע גְּרוֹוִסְשְׁטָאָט, נְיוּ-יְאָרָק בְּכֻבּוֹדָה וּבְעַצְמָה, אַן אִימְהָדֵק וּוֹעַזְן אַין וּוּעַמְּעָן דַּעַר פָּאַעַט בְּלֹאָזֶט אַרְבִּין אַט-יְעַנְעָ גְּרוֹוִזְאָמָע מְחַשְּׁבָות וּוּאָס גְּעוּוֹלְטִיקָן בְּטַיְיָה אִירָע פֿינְצְטָרְטָע אַיְנוֹוֹאַיְנָעָר. די שְׁתָאָט הָאָט אִירָע וּוּאַרְטּוֹזָגָעָר — זַיְגָעָר-זַוְּבִּיזָעָר:

אוּפְּהָן "וּוְאַלוֹוָאָרט" טְוּרָעָם — די קְרִיכְנְדִּיקָע וּוּזְיָזָעָר

פֿאַרְצָעָרָן פּוֹן טְוִיטְפֿאַרְמְשְׁפָטָע די לעַצְטָע שְׁעהָן. די שְׁטָאַטְשָׁאָפְּט אִיז פֿאַרְזְּוֹנְקָעָן אַין טוֹיט-זְעַנְשָׁן.

רְעַדְתָּ דָּאָס הָוִוָּז מִיט נָאָכָט אַוְן רִידְלְגְּעַלְאָנָג, טְרוּוּעָרָט דָּאָס די מְאַרְגְּנְדִּיקָע פְּרִיד, וּוּי אַבְּלִינְדְּנָס רִיד

סְּהָאָט די לְבָנָה גַּעַשְׁפָּאַלְטָן זַיְק אַיְן הָאָלָב אַוְן הָאַלְדוֹזָט זַיְק מִיט די קְלִיְידָעָר אַוְיַפְּן דִּיל, אַוְן בָּאַהָאָלָט זַיְק אַוְיִס אַיְן יְעַדְן פָּאָלָד.

אִיך אַוְמַבָּאַשְׁרָעַנְקָטָע תָּאוֹהָה הָאָט בְּטַיְיָה די זַוְּיָמָעָן פֿאַרְזִיְיט צַו דְּרִיְיָ טְרָאַגְּעָדִיעָס: דְּרִיְיָ אַבָּאָרָטָן — "אִירָע דְּרִיְיָ נִיטְגַּעַבְּאָרָעָנָע יְנַגְּעַלְעָר". די אַבָּאָרִיטְרָטָע קִינְדָּעָר שְׁוּוּיְיָגָן נִיט.

זַיְיָ פּוֹסְטָעַוְוָעָן אַרוֹוִיס פּוֹן דַּי קְלָעַנְסָטָע שִׁיכְעַלְעָר אַיְן דַּי פִּינְקְלָעַנְדִּיקָע פֿעַנְצָטָעָר פּוֹן פּוֹלָעָ קְרָאָמָעָן, אַוְן שְׁרִיבָּן נִטְגַּעַשְׁרִיבָּעָנָע לִידְעָר אוֹיף אַוְמַבָּאַרְיְרָטָע בְּלַעַטָּעָר פּוֹן שְׁוּוֹאַרְצָע אַלְבָאָמָעָן.

די אַבָּאָרָטָן הָעָרָן נִיט אוֹיף צַו פְּלָאָגָן:

הָאָב אִיך זַיְק צַו אַקְבָּרָן פֿאַרְנָאָרָט, אַוְן פּוֹן מִינְעָן יְנַגְּעַלְעָר גַּעַלְאָזָן, נָאָר מִינְעָן אוֹיְגְעַרְאָמָטָע טְרָאָכָט, אַוְן פּוֹן מִינְעָן יְנַגְּעַלְעָר גַּעַלְאָזָן, נָאָר אַן אַיְבִּיק מְפִילְדִּיקָע נָאָכָט.

זַי קְלָאָגָט:

הָאָב אִיך מִינְעָן יְנַגְּעַלְעָר אוֹיף מִיסְט גַּעֲבִיטָן, רְאִיְעָן זַיְק אַיְן זַיְיָרָע יְאָרָן בְּרַעְקָלְעָר זַוְּן פּוֹן קְאַרְגָּעָ פֿאַרְטָאָגָן.

זַי פֿאַרְעַנְדִּיקָט אִיך גַּעַוְוִיְיָן, אַחְנָה-מְעַסְּיךָ גַּעַוְוִיְיָן פּוֹן דַּעַר גְּרוֹוִסְשְׁטָאָט פּוֹן צְוֹוָאַנְצִיקְסָטָן יְאָרְהָונְדָעָרָט, מִיט אַקְלָה דַּעַם פָּאַעַט דַּעַם גַּעַלְיָבָטָן אִירָן: אַוְיַד עַר וּוּעַט פּוֹן דַּי נִטְגַּעַבְּאָרָעָנָע נִיט אַנְטָלוּיְפָן:

אַ שְׁעַנְסָטָעָר לְוַמְּפָ פּוֹן גָּאָסָן אַוְן פּוֹן לִידְעָר, זַיְיָ וּוּעַלְוָן דִּירָ בְּאַגְּעַנְעָן אוֹיף דִּין לְעַצְטָן שְׁוּוּעָלָ, אַוְן קְאָפָעָן בְּיִ דִין צּוֹקָאָפָנס וּוּי אַהֲיָסָעָר חַלְבָּנָעָר טְרִיפָן, אַוְן פֿאַרְשּׁוֹוִינְדָן —

וּוּי אַ פְּאָכָן פּוֹן שִׁידְנְדִּיקָע הַעֲנָט בְּיִם אַוְמָעָט פּוֹן אַפְּגַּיְיָנְדִּיקָע שִׁיפָּן.

אוֹיך די צְוַוְוִיְטָע שְׁוֹועַסְטָר קָעָן זַיְק נִיט אַפְּטְרִיְיסָלָעָן פּוֹן אִיר סַעַקְסּוּעַלְעָר פֿאַרְגְּאָנְגָּעָן-

אין מײַן מאָמעס טראָכט,
אין שפֿעט פּוֹן נאָכְט
בּוֹי אָוֹלְטָן פּלוּיט.

וואַי אלע בעניע-עיר, דורךגענו מענע מיט
גרויסשטייט אַישער מעלאָנְכָּאלִיע וואָס דרייקט זיך
אוַיס מיט פֿערזען לְעֵבֶן צוֹאנְג-דְּרָאָנג, אַיז אוֹיך
דעָר מְמֹזֵר אַ בּוֹאָבְּסְעִיט.

איַצְט אַיז מִיר נאָעָנט
דאָס אַיְגָן לְיבָב פּוֹן מִין פֿרְעָמְדוֹן טָאָטָן,
וּואָקס אַיך שְׁטָאָרָק אָוֹן הַפְּקָרְדִּיק
אוֹיף דָּעָר בָּאוּרִי מִיט פֿרְאָסְטָע יָאָטָן,
אוֹן זָהָר צוֹוִישָׁן זַיִי
דָּעַם וּוֹאַילְעָן יוֹנָג — מִין טָאָטָן.

“דאָס לִיד פּוֹן אַ מְמֹזֵר” קומְט, כְּדִי אַרְיָנְפִּירְן
אַ טָּאָן ווּאָס דָּאָרָפּ דִּינְעָן דָּעַם אַמְּתָן מִין פּוֹן דְּרִיטְן
אַקט: דָּעַם פֿאָעָטָס אַיְגָעָנָע אַבְּסְעִיטָס ווּאָס
שְׁפִיגְלָעָן אַפּ דִּי נְשָׁמָה-פֿלְאָגְעָנִישָׁן פּוֹן דִּי
שׂוּעוּסְטָעָר: נִטְגָּעַבָּאָרְעָנָע קִינְדָּעָרְלָעָר: אַמְּאָלִיקָע
פֿאָרְגוֹוָאָלְדִּיקָוֹגָן: טָוִיט. אָוֹן מַעַר פּוֹן אַלְצְדִּינָג:
דאָס צוֹוִיטָע. נִיט נָאָר ווּאָס זַיִי קָעָן זִיךְ נִיט
בָּאָפְּרִיעָן דָּעָרְפָּוֹן, עָרְקָעָן דִּי זָאָךְ נִיט גּוֹבָּר זַיִן,
אוֹן דָּא אַיז דָּא אַ מַעַר אַלְגָּעָמִינָע שִׁלְדָעָרָוָג פּוֹן
דעָר אַומְבָּאָהָאַלְפָּנְקִיטָט פּוֹן מַעֲנָעָר בְּכָל בִּים
אוֹיפְּנָעָמָן אַ גַּעַלְבְּטָעָס אַן אַמְּאָלִיקָע פֿאָרָ-
גּוֹוָאָלְדִּיקָוֹגָן.

איַצְט,

וּוְעַן אַיך וּוֹאָרָפּ זִיךְ אוֹיף מִין בְּעַטְל
וּוְיְאַוףּ גַּלְעַנְדִּיקָעָר זָאָמָד אַ שְׁטוּמָעָר שְׁלִיעָן
אוֹן טְרָאָכָט פּוֹן וּוֹיְפָל יוֹנָגָעָן דוּ בִּיסְטָא וּוֹיְבָבּ
הוֹיְדָעָן דִּי רָאָסְטִיקָע סְפָרָאָנוֹזְשִׁינָעָס אוַיס
אַ גַּעַלְאָפּ פּוֹן בְּלוֹטָן צְעַרְעוּעָטָע,
זַע אַיך דִּיךְ הַינְטָעָרָן שְׁטָעָטָע
מִיטְ הַיִּסְעָז אַמְּעָן אַיז גַּעַפְּלָאָצָטָן לְיבָבּ:
וּוְיְאַפְּרָבְּלוּטִיקָט הַעֲמָד
פֿאָרְצִיט זִיךְ אַיבָּעָרָן וּוּלְדָל דָּעָר פֿאָרְנָאָכָט,
אוֹן דוּ — אַ הוֹילָע צְוּעַלְפֿיעָרִיק מִידָּל
צְוּוֹישָׁן זְעַלְנָעָר מִיטְ קַעְפּ פֿאָרְמְשָׁפְּטָע צָום שְׁלָאָכָט.

קָעָגָן דִּי נָאָעָנְטָע פֿיְיָעָרָן פּוֹן זְוָנוֹיְפָגָאנָג.

אוֹיף שְׁוֹאָרְצָע שְׁוִיבָן
פֿאָרָן זִיךְ שָׁאָטָנָס פּוֹן טְוִיטָע מִיט שְׁנִיאָיקָע
וּזְאוֹגָאנָעָס,

אוֹן סְפָּאָלָט אוֹיף אַלְץ דִּי נָאָכָט
וּוְגַעְווֹיְן פּוֹן נִטְדָּעָרְקוּלְעָטָע וּוּרְאָנָעָס.
דָּעָר אַיְסְוּוּגָע? דִּי שְׁטָאָט בָּאָגִיָּט זְעַלְבָּסְטָ-
מָאָרָד, אַז אַנוֹוָאָנָק אַוְיָפּ פֿאָעָטָס אַיְגָעָנָעָם
שְׁפָעַטְעַרְדִּיקָן גּוֹרָל.

טוּרְעַמְשְׁפִּיצָן צְעַנְעָמָעָן דִּי הַיְיכָן
וּוְסְיוֹאָלָט דִּי שְׁטָאָט פָּאָרָלָאָרָלָאָרָל
אוֹיְפָהָעָנָגָעָן:
פּוֹן לְבָנָה דָּאָס קְרָעַנְקָלְעָכָע גַּעַשְׁטָאָלָט
רוֹקָט זִיךְ אַיבָּעָר שְׁטָאָט
וּוְיְפּוֹן וּוְאַנְזָיְן אַז אַוְיָסְגָּעַשְׁיָלְטָעָר קָאָפּ.

אַין צְוַויְיָטָן אַקט, נָעָמָעָן זִיךְ יָאָוּעָן שְׁטָאָטְלִיטָט
סְתָמָם, צְוּוֹישָׁן זַיִי: פֿאָרְרוֹוִיָּאָנְעָטָע זְנוֹתָוּ ווּאָס זְעַעַן זִיךְ
אַין גִּיהְנוּם מִיט בָּרָאָנְדִּיקָע לְיִבְעָר אָוֹן אַפּ-
גַּעַהְאָקְטָעָ קָעָפּ: אַ גַּעַבְּוִיגְעָנָע מַאְמָעָ ווּאָס מַעְסָט
פּוֹן קִינְדִּישָׁן בָּאָרְמָעָנָע (ברְ-מִינָן) דִּי הַיְיךְ אָוֹן
בְּרִיטִיט: אַ שְׁוּוֹינְדִּיזְכִּיטִיק מִידָּל ווּאָס טְרוּיְעָרָט
אוֹוָעָק ווּי אַ פֿאָרְגִּיְיָעַנְדִּיקָעָר ווּינְט בַּיִּי אַז
אַיְינְזָאָמָעָן קְלָאָוִיר.

אַיְיָזְדָּרְכִּיס פּוֹן דִּי הַוּיְפָטְשָׁפְּלִילָעָר אַיז
אַבָּעָר פֿאָרָאָן אַז צְוַויְיָטָן אַקט: אַיְיָזְדָּרְכִּיס
וּוּרְעָט אַ גַּעַוְיִנְגָּרִין, אַז סָאָמָעָ גִּיהְנוּם פּוֹן דִּי
הַוּנְגָעָר יָאָרָן.

הַעֲנָט נִטְגָּעַבָּאָרְעָנָע רִיבְיָס אַיר טְרָאָכָט
קָעְגָּנָאָבָּעָר בָּרְעָנָט דָּעָר טְוִיט אַוְיָפּ רְוִיטָע בִּימָעָר;
אוֹן זַי אַז גָּאָלָד,
אוֹן זַי אַז טְרוּיְעָר,
תוּלְיָעָן שְׁטָאָרָקָעָר זִיךְ צָום קָאָלָטָן מוּיָעָר.

* * *

“דאָס לִיד פּוֹן אַ מְמֹזֵר” דִּינְט פֿאָרָן אַרְיָנְלָאָז
אַין דְּרִיטְן אַקט אַרְיָן.

סְהָאָט אַ יוֹנָג פֿאָרְזִיְיט מִין לְיבָבּ

געסעלעך צעקדארבטע קענען אויך ווי מענטשן
קלאגן.

* * *

אין פערטן אקט, לאזט אפּ דער פָּאַעַט די
קעַץ און גיט זיך אפּ מיט – די מײַז:
איך בין פֿוֹן זוֹן און מענטש אָוועָק,
און צִיל אָוִיס מִינְעָט טַעַג
צּוֹישָׁן מִינְז אַין פִּיכְטָע לְעַכְעָר.

די פֿוֹן אַלְעָמָעַן פֶּאָרָה אַסְטָע מִינְז זִינְעָן בַּיִם
פָּאַעַט שִׁינְיָנְקָע חִיהָלָעָר, אַוְן עַר נַעֲמָט זיך אַן פֶּאָר
די "אָרָעָמָע קְלִיְינְקָע מִזְעוּלָעָר".

פֶּאָרָהִיט איך זיך זֵי פֿוֹן אַלְדָאַסְבָּיוּן
און טְרָאָג קָעָגָן יַעֲדָעָר מִזְעוּלָע
מִינְז שָׁאָטָן וּוְיָאָמִיזְיָשׁ פָּאָז.
פֿוֹן בָּאַשְׁיצָעָר וּוּעָרָט עַר – קָעָנִיג.

הָאָב אַיך פֿוֹן אַלְעָמָיַן
אלְיַיְן זיך קָעָנִיג אַוִּיסְדָּעָרוּוּיִילְט,
און פֵּיר זֵי מְחַנּוּתּוּיִין
דוֹרֶך שְׁמַאְלָע אִימָהָדִיקָע הַיְלִין –

לְעַבְנְדִיקָע צּוֹישָׁן די מִינְז אַין פִּיכְטָע לְעַכְעָר,
רְעוּוּט דָּעָר פָּאַעַט "וּוְיַי אַין פְּינְלָעָכָר בְּאַהֲעָפָּה"
טוֹנְגָדִי שְׁעַנְסְטָע שְׁוּעָסְטָעָר" אַוְן צָוָם עַרְשָׁתָן,
איַינְצִיקָוּ מַאְלָגִיט עַר "דָּעָר שְׁעַנְסְטָעָר שְׁוּעָסְ
טָעָר" (מִיר וּוַיְיַסְן דָּא נִיט וּוּלְכָעָר) אַנְאָמָעָן, עַר
רְופַטְטָו אַיך אָוִיס: "פֶּאָרָאָגָוָלָטְטָו! פֶּאָרָאָגָוָלָטְטָו! פֶּאָרָאָגָזְזָלָטְטָו!"

די וּוּיְטְעָרְדִיקָע שְׁטוּפָע אַיך דָּעָר פָּאַעַטִישָׁעָר
– וּוָאנְזִין. דָּא זִינְעָן די סְעַגְלָעָן שְׁוִין נִיט קִיְין
אִימָאָזָשׁ וּוָאָס אָפָּאַעַט וּוּנְדָט אָז בְּגָוף שְׁלִישִׁי אוּפִיךְ
אָדְרִיאִיקִיט, דָּא זִינְעָן זֵי אַין אִיגְעָנָע אַבְסָעָסִיעָ
אָוְאנְזִינְקָע מְרָה שְׁחוֹרָה וּוָאָס פִּירָט מִיט גִּיכָּע
טרָיטָטָו זֵי זִין סֻוֹף.

נָאָר סְעַגְלָעָן קָעָן מִינְז בְּלִיק פֶּאָרְנוּמָעָן,
בֵּין איך אַין אָסְעַגְלָדִיקָוּ מְאָרָך גַּעֲפָנְגָעָן
וּוְיָאָסְטָרְפָּדִיקָע פְּלִיגָאַס אָשְׁפִּינְוּעָב –

אַטְאָ דִי יִסְוִרִים-לִיבָּע בְּרַעְנְגָט דָּעָם בְּחוֹר
כּוֹרְנָעַ-מְשֻׁוְנהָדִיקָע זְעָוְנְגָעָן:

חלום איך,

אוֹ פֿוֹן דִּיר אָוֹן מִיר

אַיז אָפְּאַרְלָאַזְטָעָר פֶּרְיְרְנְדִיקָעָר וּוִיסְט גַּעַבְלִיבָּן –
סְקָרָאָבָע אַיך פֶּאָר שְׁרָעָק מִינְז אִיגְזָן שְׁאָרְבָּן:
אָ פְּלִיגְעָלָע זְאָגָט וּוִידָוִי אוּפִיךְ אָפְּנְטָל שְׁטוּבָּב,
אוֹן דָּעַרְצִילְט מִיר אִירָע סְוּדוֹת פֶּאָרָן שְׁטָאָרָבָן.

אָט דָּאָס פְּלִיגְעָלָע פִּירָט אַרְיִין אַין אָטְעָמָע צָוָם
וּוּלְכָעָר די פְּסִיכָּאַדְרָאָמָע וּוּעָט זֵיך אָוּמְקָעָרָן:
דָּעָר אָרְעָמָעָר פָּאַעַט וּוּעָרָט חַבָּר מִינְז דִי "גִּידְעָן
רִיקָע" בְּעַלְיִ-חִים פֿוֹן דָּעָר שְׁטָאָטְשָׁאָפָט, וּוּעָרָט
זַיְעָר הָאָר.

אַיך בֵּין דָּעָר הָאָר פֿוֹן הִינְטָעָרְהוּפָן,
פֿוֹן קְרָעְצִיקָע נַעֲכָט אַוְן הַיְמָלָאָזָע קָעָץ,
אַיז וּוְיָאָל אַיך, אָהָר אַזָּא, אַנְטָלוּפָן –
אוֹן אוּפִיךְ הַפְּקָר אַיְבָּרְלָאָזָן
מִינְז הָאָב אַוְן גּוֹטָס – מִינְעָנָה הַיְמָלָאָזָע קָעָץ?

דָּעָר דְּרִיטָעָר אַקְטָעָר אַנְדִּיקָט זֵיך מִינְז
לְעַנְגָּעָר לִיד – "דָּעָר הַוְּנְגָּעָרְטָאָנִץ", וּוּאוֹ סְיוּעָרָן
צְוָנוֹנִיכְגָּעָלָאַכְטָן גְּרוּוּלִיקָע בִּילְדָעָר פֿוֹן שְׁטָאָטִישָׁן
וּוָאנְזִין: אָ זְוָנְפָאָרְגִּיְעַנְדִּיקָעָר רִיזָוָס קְלָעְטָעָרָט,
זְוָכְנְדִיקָע דְּזָוָקָא דָעָם הַעֲכָסְטָן טְרוּעָמְשָׁפִיךְ זֵיך צָוָם
הַעַנְגָּעָן: אָ פְּרָאָסְטָו וּוָאָס הַעֲרָטָנִיט אוּפִיךְ צּוֹ דְּרִיְעָן
מִינְז הַיְמָלָאָזָע צִיְינָעָר אַוְן דִּינְזָדוֹן קָאָרָאָהָאָדוֹן;
מִתְּהִימְדִיקָע רִיְיָעָן וּוָאָס צִיְעָן פֿוֹן אַוְרָאַלְטָעָה קְבָרִים
אוֹן בְּלִיבָּן וּוְיָמְצָבָות שְׁטִיחָן בַּיְיָעָזָעָס נְשָׁמוֹת;
נַאֲכָט אַוְן עַלְנָט וּוָאָס רִישָׁט זֵיך פֿוֹן צּוֹגְעַפְרָאָז
רְעָנָנָם צְעָמָנָעָט.

אוֹן טָאָמָעָר גְּלִיְבָט מִעְן אִים נִיט אַז דִי
דְּוּמְמְדִיקָע גַּעַסְעָלָעָר קָעָנָעָן אוּפִיךְ קָלָאָגָן אַז דָּא
וְהַאֲ-דָרְאָה:

פֶּאָר וּוּמָעָן סְאַיְן דִי גָּאָס אָהָרָאָזָע בְּעַט,
וּוּעָט בְּאַלְדָו וְיָאָיך
מִיט עַלְנָט לִיבָּ – קָאָרָבָן טְרוּיְעָרִיקָע רִינְגָעָן
אוּפִיךְ וּוּאָכָע שְׁטִינָעָר פֿוֹן פֶּאָרְקָלְעָרְטָעָרָט
אוֹן פֶּאָרְשְׁטִיאָוּן פֶּאָרְוּאָס

געזעגנט זיך מיטן טעכטערל. זיך אַנגעטָאָן אַ
מעשה. אויס פֿאָעַט. די מעשה גִּיט אֶבְּעָר ווֹיְטָעַר.
איַן לֵיד "די דֶּרֶךְ שְׁוֹעַסְטָעַר נָאָר מִין טְוִיטַּעַר",
בליבט بي זיין דעם פֿאָעַטשׂ שַׁד, אֲפִילּוּ איַן
אנדעַרְעַע מענער זעען זיין אַים.

מייט בלוייז העמדער
אַיבְּעָר די גְּלִיאַיקָּע לענדן פֿאָרְהָוּבָּן,
וועט יעדער אַוִיפְּ אַיר שִׁיכְוּרָן בעט
מִיךְ דָּעַרְקָעַנְעָנוּ איַן אָן אַנדְעַר יְוָנָגָן,
אוֹן זיך הַוִּינְדָּיָק אַוִיפְּ נִיעַדְרוֹת — ווּעַט
די פֿינְצְטָעַרְנִישָׂ אַרְוִיסְשָׂטְעָקוּ מִין צָוְנָגָן:
אַשְׁאָרְךְ — אַסְקְּרִיפְּ פָּוּן אַשְׁיְנְעַנְדִּיקָּו ווּאָרט,
וועט דער מאָגָעָן זיין אָן מִינָּס אַוְאָרט,
וּבְזִוְּן וועט דער ווֹינְט ווּאַיר טָאנְץ אַוִיפְּ די שְׁוּבָּן,
וּבְזִוְּן וועט אַלְיִידְקָאָרט
אוֹ אַיר בֵּין אַמְּאָל גַּעוּווֹזָן.

נָאָר די פֿאָרְמָאָכָּטָע טִיר וועט העָרָן
וּוּ אַיר, דָּעַר נָאָכְטוֹוָאנְדְּלָעָר, גַּי אָום,
אוֹן ווּוּ אַוִיפְּ אָן אַלְטָעָר באַנְדוּרָע בִּימְבָּאָם-בָּוּם,
וועט יעדע שְׁוֹעַסְטָעַר אַוִיפְּגִּיָּין אַיבְּעָר מִיר
וּוּ אַיבְּעָר אַלְגָּאָטִיק אַהֲילָע לְבָנָה:
אוֹן אַיר — אַוְעַרְמָדִיקָּעָר בֵּין,
וּעַל אַין חָלָל פָּוּן אַלְטָעָ בִּידְעָמָר זיך באַהֲלָטָן,
צָו באָגָעַגְעָנוּ זַיְעַרְעָ גְּרִינְלַעְבָּעָ גַּעַשְׁטָאָלָטָן.
אַיטְלָעָכָּע שְׁוֹעַסְטָעַר וועט אַנדְעַרְשָׂ בָּאָגְרִיסָּן
דַּעַם טוֹיטָן פֿאָעַט.

איַנְגָּעָן וועט טְרָאָגָן אַנְטְּדָעְרְבָּאָרָן קִינְדָּ מִיר
אנְטְּקָעָגָן,
איַנְגָּעָן וועט זַיְגָעָן מִין שְׁעַנְסָטָעָ לִידְךְ,
אוֹן די שְׁעַנְסָטָעָ וועט שְׁנִיצָּן פָּוּן מִין שָׁאָרְבָּן דַּעַם
שְׁעַנְסָטָן בעכָּר.

אַ רְמָזָן אַפְּשָׂר, אַז אַט די דֶּרֶיטָע, שְׁוֹועַר-
מוֹטִיקָע, פֿאָרָאָמְעָרְטָע שְׁוֹעַסְטָעַר אַיז דָּאָס —
פֿאָרָאָגָוָלָט.
אוֹן דָּעָרְנָאָר, אַשְׁפְּרוֹנָג צָו דָּעַר צִיטָט: "וּוְעַן
די דֶּרֶךְ שְׁוֹעַסְטָעַר וועַלְוָן ווּרְעַן זְקָנָות".
וּוְעַלְוָן זַיְדָרְקָה זיך אוֹן בֵּין גַּעַדְעַנְקָעָן

ציַעַן זיך יָאָרְטוֹיזָנְטָן אַין צָעַלְקִיטָע שְׁנוּרָן,
זַיְנְעַנוּ אַלְעָ אַיבְּעָרְמָאָרְגָּנָס שְׁוּזָן פָּוּן לְאַנְגָּפָּאָרְגָּאָנְגָּעָן.

פֿאָרָן טְוִיט בְּלִיבְט דַּעַם פֿאָעַט מְעֻרְנִיט אַיִּין
זַאָּך: גַּעַזְגַּעַנְעָנוּ זַיְד מִיטָּן מִידְעָלָע ווּאָס סְיָהָאָט
אַיִּם גַּעַבְּאָרָן די שְׁוֹעַסְטָעַר די גַּעַוְיְנְעָרָיָן, אַיר
אַיבְּעָרְלָאָזָן דָּאָס לֵיד ("צָו מִין באַנְדָּעָר קִינְדָּ"),
אַיר אַוִיסְאָגָן דַּעַם סָוד פָּוּן אַיר ווּעָרָן:

אַרְגָּע ווּי אַחֲלָפְּ הָאָט דיַרְקָה מִיר גַּעַפְּרִיט,
וּוְאַלְגָּעָרָט זַיְד אַיִּין דיַרְקָה מִין בְּלוּט
וּוּ צָעָר פָּוּן בְּרַעְנְגְּנִידְקָעָ פֿאָרְנָאָכָּט —
בִּיסְטוּ רְיִיךְ מִיט הִינְטִישָׂ בְּלוּט
מִיט הַיְּמָלָאָזָעָר גָּאָס אַונְגְּגָעָרִיקָעָ טָעָג,
בִּיסְטוּ אַמִּידְעָלָע פֿאָרְטָרָאָכָּט
אוֹן ווּוְאַנְדָּעָרְלָעָר ווּי מִינָּעָ לִידְעָר:
אוֹנְטָעָר דָּעַר אַוְמָוְאִיקָּעָר הָוִיט פָּוּן דִּינְעָ נְעָגָל,
פֿיְבָּעָרָט די נְאָכָּט פָּוּן עַרְשָׁטָעָר בָּאַהֲעַטְוֹנָגָן.

אוֹן דָּעָרְנָאָר: דַּעַם דִּיכְטָעָרָס זַעְלְבָּסְטָמָאָרָד צָו
זַיְנְעַ פְּינְפְּ אַוּן צְוֹוָאָנְצִיךְ יָאָר.

נָאָר פֿינְפְּאָנְצְּוֹוָאָנְצִיךְ פֿרְלִינְגָּס
הַאָבָּאָר פָּוּן אַיְבְּקִיטָעָ דָּאָנְגָּעָקְלִיבָּן,
אוֹן יְעַדְעָר פֿרְלִינְגָּס
איַז ווּי דָוְרָד בָּאַבְּלָוְמָטָע טְרוֹנוּס גַּעַגְגָּעָן,
איַז ווּאָס אַיז פָּוּן מִיר אַצְיָינְד פֿאָרְבָּלִיבָּן
אוֹיבָּנִיט די אַלְעָ זַוְּנְפֿאָרְגָּאָנְגָּעָן:
שְׁוּזָן ווּאָלָט אַיר מִין פֿרְלִינְגָּדִיקָּן קָאָפְּ
גַּעַבְּיטָן אַוִיפְּ ווּעַרְעַמְּלָעָר אַטְאָפְּ.

אוֹן אַט דָּאָס לֵיד, "זַעְלְבָּסְטָמָאָרָד", עַנְדִּיקְט
זַיְד מִיט אַזְּאָא חַשְׁשָׂ, אַז זַעְלְבָּסְטָמָאָרָד אַיז דַּעַם
זַעְלְבָּסְטָמָעְדָּעָר גַּאָר נִיט גַּרְוִילִיקָעָ, עָר וועַט "די
שְׁעַנְסָטָעָ שְׁטָרִיק" פְּלָעַכְתָּן פָּוּן אַיטְלָעָר קְלִיְיד פָּוּן
די שְׁוֹעַסְטָעַר.

שְׁוּזָן ווּאָלָט אַיר פָּוּן יְعַדְעָר קְלִיְיד
פָּוּן די דֶּרֶךְ שְׁוֹעַסְטָעַר — מִינָּעָ שְׁעַנְסָטָעָ לִידְעָר
פְּלָעַכְתָּן זַיְד די שְׁעַנְסָטָעָ שְׁטָרִיק,
אוֹן עַרְגָּעָץ אַוִיפְּ אַבְּוּדָעָם זַיְד אַוִיפְּגָּעָהָאָנְגָּעָן.

ווען וועט דאס זיין? אין און אחירות הימים ווען
אין קראעל
וועט די שרעק אליען זיך אויגעדייך צערעךן,
לענין וועט פון מאראנירטן שלאָף זיך וועקן –
און צעוארפּן זיין געשטאָפטן הארץ און שטערן,
און ווי דער שענסטער זונפּאָרגאנְג – ניט ווערן
דעם פֿאָעתס באַליבטע אַרײַנְפּיר-זוערטער צו
אַזעאָנג – "אַיבּעַר מִיר" – נוּצְטָן ער צומ לעצטן
מאָל, קוּקְנְדִּיק שווין פון קְבָּר אֹוֵיפּ אַנדְעָרָע קְבָּרִים,
וועאו ער זעט, ווי יְחֻזְקָאָל, ווי עס קלְיִבְּזָן זיך צוֹנוּיףּ
בִּינְעָר, נָאָר ווֹאָס, דאס זִינְגָּן מִידְלָשׁ מִתְּמִים
ווֹאָס זָאָגָן עֲדוֹת אַוִּיפּ אַומְשְׁטָעָרְבָּלְעָכְן פֿאָעְטִישָׁן
עהָגָא.

אַיבּעַר מִיר:
בִּינְעָר פּוֹן גּוֹפִימְלְאָזָע קְבָּרִים
הָאָבָּן אַלְיָוּן זיך אוּפְּגָעָקְלִיבּוּן,
און שְׁטָעַלְזָן זיך צָעָנוּיףּ,
און טוּיטָע, גּוֹפִימְלְאָזָע מִידְלָעָד,
און יְעַדְעָרָע רְעוּוּטָט מִיט אַזְמְדִיקָן קְוּלָּן
אוּ נָאָר אִיר זָאָל אִיד לִיבּוּן.

און דער סוף-פסוק:

איַן לְבָנָהְדִּיקָע נַעַכְתָּ אֹוֵיפּ אַהֲנְטָעָרְהָוִיףּ
וועט אַמְּאָל אַנְכְּטוֹוָאַנְדְּלָעָר ווי אִיךְ נָאָר הָעָרָן
שְׁטָאָר אָוּן לְאָנְגָּ –
ווי דִּי שְׂוּעָסְטָעָר אָיַן דִּי קְבָּרִים שְׁטוּמָעָן
אוּן דְּעַרְמָאָגָּן אָזְוִי בְּאָנְגָּ,
אוּ אִיךְ ווּלְ מַעַר נִיטָּ קְוּמָעָן.

* * *

ב.

אָז דָּעָר הַפְּאָעָרְדִּיקָע פֿינְפּאָונְצָוָאנְצִיךְ
יאָרְיקָעָר מַעְינְקָע. קָאָז הָאָט דַּעַם מַאֲנוֹסְקָרִיפּ
פּוֹן זִין עֲרַשְׁטָן בּוֹה גַּעֲבָרָאָכָט אַיְן "פְּרָאַלְעַטְפָּעָן",
דַּעַם נְיוּ-יְאָרְקָעָר לִינְקָן שְׁרַיְבָּעָר-פֿאָרָאַיִן, ווְאוּ
עָר הָאָט גַּעַהָעָרט, הָאָט מַעַן עַס נִיט אוּפְּגָעָנוּמָעָן
אָזְוִי ווי ער הָאָט גַּעַהָאָפְּט. סַיְיַי צּוֹלִיב "דָּעָקָאָ-

גּוּרְיוּעַ טָעַג ווי קְבוּרָהָלִיטַט,
וועלְזָן זַיְדָרָה הוּא אָוּן בִּין זַיְדָ פֿאָרְבָּעָנְקָעָן,
אָוּן שָׁאָרָן זַיְדָ ווי פֿוּזְנְדִּיקָע סָאָוּעָס
צַו מִינְיָן לְאַנְגְּלָאָרְגָּעָסְטָן קְבָּרָ.

די ערְשְׁטָע שְׂוּעָסְטָעָר הָאָט אֶזְאָ גּוּרָלָ:
ווי אַפְּאָרְעָקְשָׁנְטָע נִטְדְּעָרְקְוּילְעָטָע עַוְּפָ
וועט אַיְנָעָ לְאָנְגָּ זַיְדָ ווְעוֹרָן מִיט אִיר סְוּפָּה;
אָוּן ווי אַפְּאָרְעָקְשָׁנְטָע נִטְדְּעָרְקְוּילְעָטָע עַוְּפָ
גְּלִיכְיָד אָוּן גּוּהָדִיק
בַּיְּ אָוּמְעַטְּקָעָר ווְאָנְטָ בְּלִיכְבָּן שְׁטִיְּין,
און הענְגָּעָן מִיךְ אַלְעַבְּדִיקָן אֹוֵיפּ מִינְיָן טוּיטָעָר
בַּילְד.

די צוּוּיְיטָע:

בִּינְאָכָט וועט זַיְהָיָל אָוּן גִּירִיךְ
איַן גּוּלְמְדִיקָן בְּעַט זַיְדָ צְעַלְיִיגָּן
אוּן חְלוּמָעָן פּוֹן תָּאוֹהָ אָוּן פּוֹן מִיר,
נָאָר טָפְּנְדִּיקָל בְּלִינְד אָיַן ווּבִיטָן עַבָּר
וועט זַיְפָּאָר אִירָעָ פֿאָלְדִּיקָע בְּרִיסְטָ זַיְדָ
פֿאָרְשָׁעָמָעָן,
און משָׁוגָע אִירָעָ אַלְטָעָ נַאְפְּלָעָן זַוְּגָן.

און דִּי דְּרִיטָע:

מִיט אַהֲרָבְּסְטִיקָן לִיבּ
אַקְוָרָאָט פֿאָר אַשְׁמָאַלְעָר מִיטהָה,
וועט שְׁטִיל אַרוֹסְשָׁוּעָבָן
פּוֹן אַוְינְקָל פּוֹן אִירָעָ שְׁלָאָפָּה
ווי אַלְבָנְהָדִיק ווּיְבָ –
פֿאָר מִיר דַּעַם נַאְכְּטוֹוָאַנְדְּלָעָר זַיְדָ אַפְּצָוּגָעָבָן.

די דְּרָאָמָעָ עַנְדִּיקָט זַיְדָ מִיטָּן לִידָ: "די דְּרִיטָע
שְׂוּעָסְטָעָר נָאָר זַיְעַר טוּיטָ."

דוּרְקָ פֿרָאָסְט אָוּן ווִינְט

וועלְזָן זַיְיָ ווי וְאַיְנְדִּיקָע נַעַכְתָּ זַיְדָ טְרָאָגָן:
איַנְיָעָ וועט פּוֹן אַלְטָעָר קְרָאָ דָּאָס פֿיצְלָ קְאָפָּ
פֿאָרְצָוּקָן,
איַנְיָעָ וועט מִיט אַפְּאָלְנְדִּיקָן שְׁטָעָרָן ווִידָוִי זָאָגָן,
און אַיְנָעָ וועט אַפְּאָלְנְדִּיקָן שְׁטָעָרָן שְׁוִיבָ אַיְן דְּרַבְּיָעָן
שְׁפָאָלְטָן.

פליגל, וואס האט באקעמאט די פראלעטפערן-פֿירערשאָפֶט און אִיר לניע אַין פֿראָגָעַס פּוֹן פראלעטָאַרִישָׁעַר לִיטָעָרָאָטוֹר. אַיז נָאָכָּדָעַם אוּתִיאָמָּטִישָׁ אַרְוִיסְגַּעַפְּאַלְזָן! פּוֹנְגָעַס פֿרָאַלְעַטְפָּעָן אָוֹן קָעָגַן דָּעַם באַשְׁלוֹס פּוֹן דָּעַר אַרְגָּאַנְזָאַצְּיָעַ אַרְוִיסְגַּעַגְּבָן אַ בּוֹךְ דָּעַקְאַדְעַנְטִישָׁ אַנְטִי-פֿרָאַלְעַטָּאַרִישָׁעַ לִידָעַר, פּוֹן וּוּלְכָן עַר האט זִיךְ שְׁפָעַטָּעַר אַפְּגָעָזָגָט. קָאָז האט שְׁפָעַטָּעַר אַנְעָרָ-קָעָנְטָזָנְעַטָּעַן טָעוֹתָן, עַר אַיז צְוָרִיק אַרְבִּינְגָעָנוּמָעַן גַּעַוּאָרָן אַינְגָעַס פֿרָאַלְעַטְפָּעָן!.

די פֿאַרְדָּאָמָוָגָן מִצְדָּקָה לִינְקָעַ קְרִיטִיקָעַר אַיז גַּעַוּעַן מַעַר וּוּינִיקָעַר אָנוֹנוּוּעָרְסָאַלְזָן. מִהָּאָט בָּאַטְרָאָכָט די דָרְבֵי שׁוֹנוּסְטַעַר וּוּי אַ לִיטָעָרָאָ-מְפִילְ-קִינְדָּ, עַפְעָס וּוּי פּוֹן די בִּילְדָעַר אַיז בּוֹךְ גּוֹפָא. מַאֲלָגִין האט רַעַצְעַנְזִירָט סַיִדְיָה דָרְבֵי שׁוֹנוּסְטַעַר, סַיִדְיָה עַרְעוֹ-צִיטָטָן, (עַרְשְׁתָעַ הַעַלְפָט פּוֹן). גְּרִינְשְׁפָּאָן, צְוָוִיתָעַ פּוֹן לִיְבָל סָאָבְרִין), אָונְטָעָרָן קָעָפָל "די פָּאַעַזְיָעַ פּוֹן קְרָעְצִיקָעַ קָעָפָ", גַּעַנוּמָעַן אָפְנִים פּוֹן מַעֲינְקָעַס שְׁוֹרוֹתָה: "אִיר בֵּין דָעַר הָאָרָר פּוֹן הַינְטָעָרְהוּיְפָן — פּוֹן קְרָעְצִיקָעַ נָעַכְתָּ אָוֹן הַיְמָלָאָזָעַ קָעָז". אוֹיפְּ מָאָרָגָן אַיז דָעַשְׁנִינוּן אַיז דָעַר מָאָרָגָן-פְּרָטְבָּעָלָעָר: דָאָס קָעָפָל פּוֹן חַבָּר אַלְגִּינְס אַרְטִיקָל אַינְגָעַם נָעַכְתִּיקָן נָוָמָעָר מָאָרָגָן-פְּרָטְבָּעָט האט זִיךְ גַּעַלְיִינְטָן [...]. דָאָס אַיז אַטְוּות פּוֹנְגָעַס זַעַצָּעָר אָוֹן קָאָרָעְקָטָר [...]. עַס האט גַּעַדְאָרָפָט זִין: די פָּאַעַזְיָעַ פּוֹן קְרָעְצִיקָעַ קָעָז". האַי נָוָשָׁחָא צִי האַי נָוָשָׁחָא, שְׁטִיטָה אַיז דָעַר רַעַצְעַנְיָעַ גּוֹפָא צָא. אַיז "אוֹיר סָאָבְרִין האט אָונְדוֹז לִיב צֹ דָעַרְצִילְן אַלְעָמָל, וּוּזָן אַיז אַים טָוֹט זִיךְ אַ רָעָג דָעַר גַּעַשְׁלָעַכְטָס-אִינְסְטִינְקָט. אַבָּעָר דָאָךְ אַיז מַעֲינָקָעַ אַיז דָעַם פְּרָט דָעַר גַּרְעַסְטָעַר מָאָדִים. אַיז עַר טָוֹט זִיךְ אַ נָעַם — האַט עָר, עַרְשְׁתָנָס, דָרְבֵי שׁוֹנוּסְטַעַר, צְוִיְינָס אַז עַקְסָה-בִּישָׁאָן-מְאָנָעָ, דָרִיטָנָס, אַז אַפְּנָה-אַרְצִיקִיט, וּוּאָס גַּרְעַנְעַצְטָמִיט פְּסִיכָאָז". פֿאַרְגָּלִיכִינְדִּיקָעַס מַעֲינָקָעַן מִיט גְּרִינְשְׁפָּאָנָעַן אָוֹן סָאָבְרִינָעַן אַיז דָעַר פְּסָקָה: "דָעַר עַרְגַּסְטָעַר פּוֹן זִיךְ אַיז קָאָז".

איַן אַ רְוַאַיְקָעָרָעַר שְׁטִימָוָגָן האַט אַלְגִּין צָוָגָעַ-

דָעַנְצָ", סַיִד צָוְלִיבָן פְּעָלָן פּוֹן "סָאַצְּיָאַלִּיסְטִישָׁן אַינְהָאַלְטָ" הָאַט מַעַן "גַעְפְּסָקְנָט" אַז דָאָס בּוֹרְטָאָר נִיט אַרוֹוִיס. "טָאָר נִיט אַרוֹוִיס" אַיז נִיט טִיטִישׁ "טָאָר נִיט אַרוֹוִיס בְּיַם פֿרָאַלְעַטְפָּעָן", נָאָר וּוּאָדָעָן, לוֹיט דִי מָאָסָן פּוֹן דָעַר סְבִּיבָה אָוֹן דָעַר צִיטָט, "טָאָר נִיט אַרוֹוִיס בְּכָלְלָ". מַעֲינָקָעַ האַט עַס אַבָּעָר וּוּי נִיט אַיז אַרוֹוִיס גַּעַגְּבָן אַלְיָין, אַין מִילְוָאָקִי. אַז סְאַיז אַרוֹוִיס האַט מַעַן אִים תִּיכְפּ אַרוֹוִיס גַּעַוּוֹאָרְפָּן פּוֹן פֿרָאַלְעַטְפָּעָן. אוֹיר דָאָךְ מַעַן פְּאַרְשְׁטִיָּין, לוֹיט דִי השָׂgoֹת פּוֹן דָעַר בְּאַהֲנָדְלָטָעַר תָּקוֹפָה אַיז דָעַר יִדְיָשָׁעַר לִיטָעָרָאָטוֹר אַז "אַרוֹוִיס גַּעַוּוֹאָרְפָּן" הַיִּסְטָ נִשְׁתָּ נָאָר אַז דָעַר פָּאָעַט טָאָר וּוּיְטָעַר נִיט קוּמָעַן אוֹיפְּ זִצְוְנָגָעָן, סְהָאָט גַּעַמִּינָט אַז עַר אַיז אַין חָרָם, אַז מִזּוּעַט אִים מַעַר נִיט דָרְקָוָן אַיז אַ וּוּלְכָעָר נִיט אַיז אוֹיסְגָּאָבָעָ פּוֹן לִינְקָוָן פְּרָאָנְטָ, סִידָדָן עַר וּוּטָ זִיךְ רֻעְפָּאָרְמִירָן אַז אַנְטְּשָׁוְלְדִיקָוָן.

אַגְּבָ — גַּאנְצָע פְּרִיר שְׁוֹרוֹת אַיז בּוֹרְטָוָעָן צָוְלִיבָן דִי פְּאַדְעָרְנוּגָעָן פּוֹן דָעַר סְבִּיבָה:

אַין טְוּנְקָעַלְעָ אַלְיָיָעָן שְׁטִיפְטָ זִיךְ דִי שְׁטִילְקִיטָ וּוּי אוֹיפְּן הַאלְדָז פּוֹן אַ נְעַגָּעָר אַ פְּאַרְצְוִיגָּעָנָעָ שְׁטְרִיקָ.

אִמְּזָדָרָק גְּרָאַטְעָדִיקָע שְׁוִיבָוָן וּוּשְׁיוֹזָט פּוֹן סָאָקָא אַז וּוּאַנְזָעָטִי דָעַם לְעַצְמָן בְּלִיקָ.

עַפְעָס וּוּי דָעַר דִּיכְטָעָר וּוּאָלָט דִי בִּיְדָעָ טְעַמְּעָס גַּעַוּאָלָט וּוּאָס קְאַמְפָאָקְטָעָר, וּוּאָס גִּיכְעָר, פּוֹן יוֹצָא וּוּעָגָן אַפְּפָטָרָן — אַז גִּינְזָן וּוּיְטָעָרָן. דִי שְׁוֹרוֹת הָאָבוֹן אַבָּעָר דָעַם מַחְבָּר פּוֹן פְּרָאָ-לְעַפְעָנִישָׁן פְּסָק נִיט אַפְּגָעָרְאַטְעָוָעָט.

אַין זִין שְׁטוֹדִיעָ אַבְּעָרָן פֿרָאַלְעַטְפָּעָן, וּוּאָס אַיז אַרוֹוִיס אַז קִיעְוָוָ אַיז 1935, הָאַט אַלְעָקְסָאַנְדָעָר פְּאַמְעָרָאָנִץ (וּוּלְכָעָר האַט אַגְּבָ גַּעַהָאָט אַפְּגָעָ-דָרָוָקָט אַז זִין נַיְוִ-יָּאָרְקָעָר סְפָאַרְטָאָק מַעֲינָקָעָס סָאָמָעָ עַרְשָׁת לִיד אַיז 1925), אַבְּעָרְגָּעָגָעָבָן דִי מַעְשָׁה שְׁהִיה אַט וּוּזָוִי, נָסָח סָאָוּתְנָלָאָנָד, בַּיִּ-דָעַר פְּאַזְיִיצִיעָ "מַעֲינָקָעַ קָאָז" אַיז זִין שְׁרִיבְעָרָ-לְעָקְסִיקָאָן פּוֹן פֿרָאַלְעַטְפָּעָן:

"זִיךְ אַנְגָּעַשְׁלָאָסָן אַינְגָעַם פֿרָאַלְעַטְפָּעָן בַּיִּ-זִין גְּרִינְדוֹנָגָן. שְׁפָעַטָּעַר גַּעַוּעַן אַיְנָעָרָ פּוֹנְגָעַם רַעֲכָתָן

פאעטיש קען מען היבנט ניט. וווען מיזואלט געקאנט לעבן, וואלט דילאן געלעבט...¹⁰. דארטן באוועיזט איבראם פאעטישע קרובה שאפט צווישן די דרי שווועסטער אוון די „איסט בראדווייר“ – געמיינט: די „יונגגע“ אוון זיינער יורשים ווועמען מהאט באשולדיקט אין אויסזוכן אויסטערלישקיט, עקוואטיך, אבןארמאלקיט אבי „קערן ווועלטן“¹¹. פון קרולן ציטרט איבראם דעם אימאוש פון א קראנקער פלייג אויפן ראנד פון לעבן: פון דילאן – אן איינזאמען הונט וואס וואיעט אויף וויסטעה וועגן, וכו.

או מעינקעס אימאושן זייןען מושפע געווארן פון דער ליטערاريישער סביבה, וועגן דעם אין קיין סטך ניטה. פאראלעלן געפינט מען ביני פאמעראנגן גוּפָא אין זיין „איסט בראדווייר תקופה“. אט געט אַשְׁטִיגֶעֶר די ערשטער שורות פון זיין ליד „נוויאַרְק“¹²:

נוויאַרְק!

דו וואַנְיִינְקְסְטָעַ יִם-סִירְעָנָע
פֿאַרוֹאַרְפָּן
הָאָסְטּוּ בְּרִיק-גַּעֲצָן, שְׁטֵרִיק-פְּעַטְלִיעַס
איְבּוּרְן האַדְסָאָן.

דאַס לִידְעָנְדִיקְט זִיךְ מִיטְ דיַ שָׂוָרוֹת:

אוֹן שְׁפַעְטָעַר –

(ווען ס'הילן די שאָטְנָס פון נאָכְט אַיְזָן פְּאַבְּרִיקָן) זע אַיךְ צַעְגַּרְנְטָעַ שָׂוָרוֹת פון פְּעַנְצָטָעַ, שְׁמַאְלָן אָוֹן לְאָנְגָּ – פְּעַנְצָטָעַ-מְצָבוֹת, עדות –

אויף לְעַבְנָס פְּרִיצְיִיטִיק פְּאַרְלָאַרְעָנָעַ:
(נְשָׁמוֹת דָּאָזְלִין עַרְטִילִיאָן)

בלוֹדְגַּןְעַ פְּאַרוֹאַגְּלָטָעַ נְשָׁמוֹת – – –

דער שְׁדִימְדִּיקָעַ נְאַכְּטוֹוָאנְדְּלָעַר יָאּוּעַט זִיךְ (צ.א.) בֵּין לְיִבְעַלְעַ סָאָבְרִינְעָן, אַיְזָן זִיין „סְלִיד פון זעלבְּסְטְמְעַרְדָּעַר“¹³. אַט זִייןען די לעצעט דרי טְרָאָפָעָס:

כְּיוּלַ הַיְנָט בְּיִנְאָכְט מִיט שְׁטוּמָעַ טְרִיט
פְּאַרְגְּנְבַּעַנְעָן זִיךְ צֹ אַ פְּרִישָׁן קְבָּר,

שריבן מעינקעס קומען „מיט אַן אוּמְגַעְזָנָטָן אַיְזָן טְעַרְעָס פְּאַרְ דָּעַם, גַּעַהַיְמָנִיס-פּוֹלוֹן, נִיטְ-הִגְגָן, אַוּן, קְרָאָנְקָן“. אַרְבִּיבְעַרְטְּרָאַגְּנְדִּיק אַט דָּעַם אַינְטְּעַרְעָס אוּפְּ דָעַר אַרְבְּעַטְעָר-זְוּעָלָט, הָאַט עַר זִיךְ אַפְּגַעַשְׁטָעַלְט אַוְיפְּ דִי חַוְשְׁכִּידְקָע ווַיְנְקָלְעָן אַוּן שְׁפָאַלְטָן פָּוּן דָעַר סָאַצְיָאַלְעָר אַרְדְּעַנוֹגָג, ווֹאוּ עַר הָאַט אַנְטְּדָעַקְט קְרִיפְלָעָן, מְאַנְסְטָעָר-וּזְוּזָנָס, שְׂוִידְעָר-גַעַשְׁטָאַלְטָן, ווֹאָס שְׂוִיבְלָעָן-גְרִיבְלָעָן אַיְזָן גַעַדְיְכָטָן שִׁימָל פָּוּן אַ קָּפִיטָאַלִיסְטִישָׁרְגָרְוִיסְטָטָאַט¹⁴.

נָאָר צְוַויִּי יָאָר פְּאַר דָּעַם ווֹי סְאַיְזָ דְעַרְשִׁינְעָן דָרְבִּי שְׁוּעַטְעָר, אַז מעינקע אַט גַעַשְׁקִיט אַ פְּרִיעַרְדִּיקָן נוֹסֵח פָּוּן אַ בִּינְטָל לִידְעָר פָּוּן בּוֹד אַיְזָן דָעַר פְּרִיחַהְט, הָאַט אַלְגִּין גַעַנוֹצָט אַוְיסְצָוָגָן פָּוּן זִיךְ (נִיט דְעַרְמָאַגְּנָדִיק דָעַם מַחְבְּרָס נָאָמָעָן, כְּדִי נִיט צֹו פְּאַרְשָׁעָמָעָן אַ יְנָגָן דִיכְטָעָר), אַיְזָן זִייןָעָם אַז אַרְטִיקָל ווֹאָס קוֹמֶט לְעַרְנָעָן דִיכְטָעָר ווֹי אַזְוִי מִזְאָרְפָּ נִיט שְׁרִיבָן: „דָעַר צְוָגָאָנָג צֹו דָעַר ווּעַלְתָּ אַזְוִי מִיסְטִישָׁ. דָעַר מַעַנְטָש אַז אַרְמְגָעַרְינְגָלָט מִיט אַוְמַבָּאַקָּאַנְטָע אַוּן אַוְמַדְעַרְקָעַנְבָּאַרְעָ קְרֻעְפָּטָן. דָעַר מַעַנְטָש אַז הַילְפָלָאָן קָעָגָן זִיעָר מִיסְטְּרִיעְזָעָר הַעֲרַשְׁאָפָט“. דָעַר אַוְיסְפִּיר: „סְאַיְזָ גַוְתָּע פְּאַעְזְיָע פָּוּן דַעְגַּעְנְרָאַצְיָע, פָּוּן דַעְקָאַדְעָנָץ. אַזְוִאַפְּאַעְזְיָע ווּעַרְטָט גַעַבְוִירָן אַזְוִיָּה פָוּן קְאַפְּעָ אַזְוִיָּה רְוַפְּט צֹו כָּאַשִּׁיש, אַוְיבָּנִיט צֹו זְעַלְבְּסְטָמָאָרְד“. דָעַר גַּרְעַסְטָעָר ווְאַונְדָעָר פָּוּן אַלְעָלָע: „דָעַר שְׁרִיבָעָר פָּוּן דִי לִידְעָר אַז אַמִּיטְגָּלִיד פָּוּן פְּרָאַלְעַטְפָּעָן אַזְוִי פְּאַרְשְׁטִיטִיט נִשְׁתָּט, פְּאַרוֹוָאָס דִי מַאְרָגָן-פְּרִיחַהְט הָאַט נִשְׁתָּט אַפְּגַעְדְּרוֹקָט זִיין בִּינְטָל לִידְעָר¹⁵.

אוֹיךְ ווְילִיאָם אַיבְּרָאָם, מעינקעס שְׁפַעְטָעָר-דִּיקָעָר סְנִיגְוָר, סְוֹפְּ דְרִישְׁטִיקָעָר יָאָרְן, אַינְעָם שְׁטוּרָעָם אַרוֹם מעינקעס בְּרַעַנְעַנְדִּיק שְׁטַעַטָּל (1938), זִיין „בְּרָאָוֹן פְּחַדְן“ (1938) אַזְוִי בָּאַבְּעָ מַאיָּנָע (1939)¹⁶, הָאַט גַּעַהַאַלְטָן די דָרְבִּי שְׁוּעַטְעָר פְּאַר אַ נִטְגַּעַלְוְנְגָעָן עַרְשְׁטְלִינְג: „אַרְוְמָגִיָּן אַ גַּעַזְוַנְטָעָר, אַ לְעַבְנְסְלְוְסְטִיקָעָר, אוֹיךְ צְוַויִּי גַּעַזְוַנְטָעָר פְּיִס דָאַ אוֹיךְ דָעַר עַרְד אַזְוִי פְּרָאַקְלָאַמְּרִינוֹ זִיךְ אַלְסָ – טְוִיטְ-גִּיסְטָט, קָאָן זִיין אַ וּשְׁעַט צֹו גַּעַפְּעָלָן אַיסְטָ – בְּרָאַדוּיְיָרָ קְרָאָסְאַוּוֹצָעָס. נָאָר לְעַבְנָן אוֹיךְ דָעַם

- גרינבערג געזען אין די דרבי שוועסטער אַ „נאָראָטיווע פֿאָעמע, מיט אַ צְשִׁוּבָּרֶט, מיט אַ נְאָכְּטִיק גַּעֲמִיט – צְזֹאָמָּנָגָהָעָפָּט וּוּי מיט אַ קְאַשְׁמָאָרִישָׁן פְּאָדָעָם“ – דָּאָרטָן, דָּעָצָן, 1936, ז. 56.
- 6) מ. אלגין, „די פֿאָעָזִיעַ פָּוּן קְרָעְצִיקָּעַ קָעָפָּ“ אין דער מאָרגָן-פֿרְזִיכָּת, 13טן יוני 1932 [קָעָפָּל קְאָרָעְגִּירָט, אין אַ תִּיקָּוּ טֻוּת גַּעֲדוּרָקָט דָּעָם 14טן יוני, אוּפָּה: „די פֿאָעָזִיעַ פָּוּן קְרָעְצִיקָּעַ קָעָזָן“].
- 7) צִיטִירָט לוּיט פֿאָמָעָרָאנְצָן, דָּאָרטָן.
- 8) מ. אלגין, „פָּוּן דָּעָר לְאַבָּאָטָאָרִיעַ (בּֿאָמָעָרָקָנוּ וּוּעָגָן פֿרְאַלְעָטָאָרִישָׁעַ לְיִתְעָרָאָטוּר) אין דָּעָר מאָרגָן-פֿרְזִיכָּת, 10טן מְעֵץ 1930.
- 9) מעינקע קאץ, ברענַנְדִּיק שְׁטָעַטָּל, צוּוִי בענד, ני. 1938; וויליאם אייבראָם, „מעינקע קאץ אָוּן די פֿאָלָעְמִיך וּוּעָגָן פֿרְאַלְעָטָאָרִישָׁעַ לְיִתְעָרָאָטוּר“ אין דָּעָר פֿרְזִיכָּת, 18טן סְעַפֶּט. 1938: מעינקע קאץ, סְיָהָאָט דָּאָס וּוּאָרט מְבִין באָבע מְאַינָּנוּ, ני. 1939: וויליאם אייבראָם, „מעינקע קאץ אָוּן קְאָמָּפָּ פֿאָר זִין דִּיכְטָעִישָׁעַ פֿאָזִיצִיעַ“ אין דָּעָר באָבע מְאַינָּנוּ, ז. 3-13.
- 10) וויליאם אייבראָם, „אַ דִּיכְטָעָר אָוּן וּוּגָג (וּוּגָג מעינקע קאץ אָוּן זְבָּנָעַ לְיִדְעָר, אָוּן זְבָּנָעַ בּוּךְ – דָּרְבִּי שוועסטער“, אָוּן זְבָּנָעַ אַיצְטִיקָן בּוּךְ – „דָּעָר מְעַנְּטָש אָזְן טָאָגָן“) אָוּן סִיגְנָאָל, מְעֵץ 1935, ז. 12-15 [טִילְ], דָּאָרטָן ז. 12-13.
- 11) וּוּגָג דָּעָר דָּאָזְקָעָר טָעַמָּ, סְפִּי בְּנוּגָג דִּי „יָוָנָגָעַ“ סְפִּי בַּיִּאנְדָּעָרָע יִדְיָשָׁע פֿאָעָטָן, וּוּאָלָט גַּעֲדוּרָט גַּיִּינְדִּי רִיד אָוּן אַזְּוֹנְדָּעָרָר שְׁטוּדָעָ.
- 12) פֿאָמָעָרָאנְצָן, „נוֹיִאָרָק“ אָוּן יְוָנָגְ-קְוָנָנָעַ, באָנד 1, נְוָמָעָר (אוּגָוסְט 1924), ז. 5.
- 13) לייב סָאָברִין, „סְלִילְד פָּוּן זְעַלְבָּסְטָמְעָרְדָּעָר“, ז. 34-36. אָוּן זְבָּנָעַ „צְוִישָׁן מְעַנְּטָשָׁן“ וּוּאָס אָוּן עַרְעוֹז-צְבִּיטָה, דָּאָס בְּשִׁוְתָּפָּותְדִּיקָּעַ לְיִדְעָר-בּוּךְ פָּוּן י. גְּרִינְשָׁפָּאָן אָוּן ל. סָאָברִין, ני. 1931.

פָּוּן רַעַדְאַקְצִיעָן: הָגָם דָּעָר אַוִּיסְלִיגָּג פָּוּן „יִדְיָשָׁעַ קְוּלְטוּר“ אָוּן דָּעָר אַנְגָּעָנוּמוּנָעָר יְיּוֹאָ-אַוִּיסְלִיגָּג (מִיטּ קְלִינִינְקָעַ אַוִּיסְנָאָמָעָן) האָבָן מִיר נָאָכְּגָּעָבָן די בְּקָשָׁה פָּוּן מְחַבָּר אָוּן דָּעָם וּוּוּנְטָשָׁ פָּוּן פֿאָרְשָׁטָאָרְבָּעָנָעָם דִּיכְטָעָר מְעַנְּקָעַ קאָצָן (זַעַן זְבָּנָעַ אַרְיִינְפִּירִ- וּוּאָרט צָום לְיִדְעָרְבָּוּךְ „צְפָתָה“) אָוּן דָּעָר אַיְצְטִיקָעָר אַרְטִיקָל וּוּעָרָט גַּעֲדוּרָקָט מִיטָּן שְׁטוּמָעָן אַלְפָתָ, אָוּן אָוּן דָּעָם חִירִיק-יּוֹד אָוּן דָּעָם מְלָאָופָם-זְוָאוּוֹ (ג.).

כְּזוּעַל אַוִּיסְגָּרָאָבָן אַ מְתִ דִּי גְּרִיסָס וּוּי אִיךְ אָוּן אַנְטָאָן זִיךְ אַזְּנָנָעַ וּוּבִיסָעַ קְלִיְידָעָר. דָּעַרְנָאָךְ וּוּעַל אִיךְ פֿאָרְלָעָשָׂן דִּי לְאַמְּטָעָרָנָס, זִיךְ אַוִּיסְשָׁמִירָן דָּאָס פְּנִים אָוּן דָּעָם קְאָפָ אַיְן וּוּיַּסְן: צְעַנְעַמָּעָן אָוּן דָּעָר בְּרִיטִית דִּי הָעַנְטָמָנָע וּוּי פְּלִיגְלָעָן.

אָוּן וּוּי אַ נְאָכְּטוֹוְאַנְדָּלָעָר זִיךְ לְאָזְן אַיְבָעָר גָּאָסָן. וּוּלְזָן דִּי שִׁיכְוָרִים אַיְבָעָרְשָׁרָעָקָן אָוּן אַנְטָלוּוּפָן פֿרְוּמָעָ נְפָקָה וּוּלְזָן פְּאָלָן צְוּ דָּעָר עַרְד אָוּן קְוָשָׁן מִיר דִּי פִּיס:

אָוּן אִיךְ וּוּעַל אַט אַזְּוִי אַרוּמָגִיָּן בֵּין בָּאֲגִינְעָן אָוּן פְּרִיְיָעָן זִיךְ וּוּי אַיְן אַ לְאָנד פָּוּן קָאָרְלִיקָעָס אַ רִיז.

(המְשַׁך אֵין סְעַפְטָעָמְבָּעָר-אַקְטָאָבָעָר נְוָמָעָר)

1) בְּבִים צְוָגְרִיְתָן דִּי אַיְצְטִיקָעַ אַרְבָּעָט זְבָּנָעַ צְוּ הַילָּפָגְקָומָעָן: דִּינָה אַבְּרָאָמָאָוּוּשָׁן אָוּן מְשָׁה-זְכָרִיה בְּעַקְעָר (בַּיְדָע אִין דָּעָר בִּבְּלִיאָטָעָק פָּוּן דָּעָר יְוּוֹאָ): שָׁוֹשָׁנָה בָּאַלְאָבָּאָן (נ.י.): אַיְטָשָׁע גָּאָלְדָבָּעָרָג (נ.י.): רִיטְשָׁאָרְד דָּזָשָׁאָד (בָּאַדְלָעִיאָנָע בִּבְּלִיאָטָעָק, אַקְסָפָאָרָד): בָּרוֹדְ-הַלְּ הַלְּ (בְּרִיטִישָׁע בִּבְּלִיאָטָעָק, לְאַנְדָּאָן): גָּעָנָאָדִי אַקְסָפָאָרָד (אַקְסָפָאָרָד). דָּעָם גְּרָעָסְטָן יִשְּׁרָ-כְּחָבִין אַיְרָ שְׁולְדִיק מְבִין קְרִינְטָן (אָוּן מְעַנְּקָעָס פְּרִינְט) מָאָקָס פָּעָרְלָאוּ, דָּעָם שְׁרִיבְעָר, קְלָוְרָ-תוּר אָוּן מִסְרָת-נְפָשָׁדִיקָן קְעַמְּפָעָר פְּאָרָ אַקְסָפָאָרָד יִדְיָשָׁע קְולְטָוָר-קְולְטָוָר. פְּרִינְט פָּעָרְלָאוּ הָאָט מִיר בְּרִיטְהָאָרְצִיק גַּעַשְׁאָנְקָעָן אַגְּרָעָסְעָר צָאל מְאַטְעָרְיָאָלוּן וּוּאָס הָאָבָּן אַשְׁבִּיכָּות צְוּ דָּעָר בָּאַהֲנָדָלָטָעָר תְּקוֹהָ. זִיךְ אַלְעָמָעָן אַ דָּאָנָּק. פֿאָרְשָׁטִיטִיט זִיךְ אָזְדָּאָלִין.

צְוּ גַּעַדְרָקָטָעָמָעָר מְקוּרוֹת, אָוּן שְׁטָאָרָק צְוּ הַלָּפָגְקָומָעָן דִּי בִּבְּלִיאָגָּרָאָפִּי וּוּאָס בְּצָבָה שְׁטָאָרָקָמָאָנָעָן אָוּן זְבָּנָעַ צְוּ הַמְשַׁך אַנְטָלָגָיָעָן פָּוּן אַמְּרִיקָאָנָעָר יִדְיָשָׁע דִּיכְטוֹנָג, 1918-1943, ני. 1945, ז. 261-259.

2) פֿאָרְעָנְטָלְעָכָט אָוּן דָּעָר פְּרִיבְּרָעָר וּוּלְעָטָט, לְאַנְדָּאָן.

3) בְּנִימִין הָאָרְשָׁאָוּ (הָרְוּשָׁאָוּסִיקִי) דָּעַרְמָאָנָט אָוּן זְבָּנָעַ צְוּ יִאָרְקָ 1945, ז. 2261-259.

4) אַלְעָקְסָאָנְדָעָר פֿאָמָעָרָאנְצָן, פְּרָאָלְעָטְפָעָן, פְּאָרְלָאָגָן 173, ז. 1990.

5) אַבְּרָקְלִי 234.

6) אַבְּרָקְדָּע אֵין נְיוֹ-יִאָרָקָעָר הָאָמָעָר, הָאָט אַלְיעָזָר.

מעינקע קאץ און זייןע

„דרי שוועסטער“

ראנד-הערות צום זעבציציקטען יובל
פון די „דרי שוועסטער“
און

צום מעינקען ערשותן יארציזיט

• פון הירשע-דוד קאץ (אקספארד)

(המשך פון يول-אוגוסט 1992 נומער)

סוף דרישיסיקער יארן, ווען עס זייןען געוווארן „נייע סקאנדאלן“, איבער מעינקען ברענענדיק שטעללַיָּו, האבן די קרייטיקער ווידער אמאָל און אַבער אמאָל מעינקען אויגגעוואָרְפָּן די דרי שוועסטער, און בפרט דאס צוֹוִיטָע לֵיד אַין-פָּערְטָן אַקט („אַיך בֵּין פָּון זָוּן אַונְעַטְשָׁאָוּק — אָז צַיְלָאָוִים מְבִינָעָתָג — צוֹוִישָׁן מְבִין אַין פְּיכִיכָּעָט לְעַכְעָר“ וכו'). אויפָּן שפִּיז מעסער: „מעינקעס מויזנְלָאָר פְּילָאָזָּפִּיעָ“¹⁵; „נאָקָעֶט אֲפִילָו אַין מויזנְלָאָר“¹⁶; „דָּעָר מִיט שִׁימָלָאָ-אוּיסְגָּעְבָּעְטָר מויזנְלָאָר“¹⁷. דער „מויזנְלָאָר“ אַין דָּעָמָלָט גַּעֲוָאָרָן דאס גַּעֲוָעָר מִיט וּעְלָכוּן מִיהָאָט אַטאָקִירָט אֵי ברענענדיק שטעלל, אֵי מעינקעס „ברָאוּן פְּחָדוֹן“, זִין מאַיְפָּעֶט פָּאָר אֵרְבִּיעָר יִדְישָׁעָר פָּאָזְעִיעָזָע וְאוֹעַס גַּעֲפִינָּט זִיךְ זִין באַוּוֹאָסְטָע שָׂוָּרָה, „אַיך וְעַל צום שלאָכָט נִיט פִּירָן — מְבִין לִיד“¹⁸.

* * *

לאָמִיר דָּא דער מאָנָעָן צוֹוִי פְּרָאָטָעָסְטוֹן קעגָן דָּעָם חָרָם וְאוֹס מִיהָאָט אַרוּפָּגָעָלִיגָּט אוּיפָּמְעִינָּקָע קאָץ אַון זִיןעָל לְידָעָר צּוֹלִיב די דָּרִיכָּי שְׁוּעָסְטָר. יְצָחָק לִיבְמָאוֹ, אַין אָוּ אַרטִּיכָּל אָונְטָעָרָן קעָפָל אָז עַנְטָפָעָר אָלְגִּינָּעָן“, סָאָטִירִיזָרְט דָּס וְואָס מִיהָאָט „צּוֹגָעָנָאָגָלָט צום פְּרָאָלָעָטָאָרִישָׁן שָׁאנְדָּ-קָלָאָץ מעִינָּקָע קאָץ, י. גְּרִינְשָׁפָאָן אָוּ לִיבְסָאָבָרִין“ צּוֹלִיב זִיעָר זִינְד: „מְעַן הָאָט זִיִּי גַּעֲכָאָפָט שְׁרִיבָּנְדִּיק פָּאָזְעִיעָזָע“. לִיבְמָאוֹ בְּרָעָנְגָט פְּרִיעָרְדִּיק

צייטאָטוֹן אָלְגִּינָּס וְעוֹגָן מְעַינְקָעָן, אַנְעָרָקָעָנְדִּיק זִין טָאָלָאָנט, אָוּן פְּרָעָגָט פְּלוּמְרָשְׁטָ-תְּמָעוֹוָאָטָע, מְגִילָּתָ-אַסְטָרְדִּיק: „וְוי קָעָן מְעַן נָאָר אָט די אַלְעָ מִידְלָשָׁע קָאָמְפָלִימְעָנָטָן אָוּמְשָׁלָעָפָן אַ מְעַנְטָשָׁן אַיבָּעָר די גָּאָסָן אָוּן שְׁרִיבָּעָן: אָזְוִי דָּאָרָף גַּעֲטָאָן וְעוֹרָן צָו אַיְינָעָם, וְואָס אַיְזָאָ קָרְעָצִיקָעָר אָוּן שְׁרִיבָּטָ קָרְעָצִיקָעָר לְיִדְעָר?“¹⁹.

גָּאָר לְעַצְטָנָס הָאָט זּוֹשָׁא שָׁאָפִירָא פָּאָר-עַפְּנְטָלָעָכָט אַקְאָפִיטָל זְכוּרָנוֹת וְעוֹגָן זִין רָאָל אַיְזָאָרָפָנְעָמָעָן פָּוּן מְעַינְקָעָן דָּעָם חָרָם. עָרָ דָּעָרְצִילָט וְוי אָזְוִי עָרָ אַיְזָאָ גַּעֲגָנָגָעָן צָו אָלְגִּינָּעָן אָוּן אַיְם אַזְּגָאָ גַּעֲטָאָן: „אַיְרָ פְּאָרְדָּאָמָט די פְּאָנָאָטִיקָעָר פָּוּן אַמְּסָטָעָרְדָּאָם פָּאָרָן חָרָם אָוּרָ שְׁפִּינְאָזָעָן אָוּן אַיְרָ טָוָט דָּס זְעָלָבָעָ צָו אַיְוָגָן דִּיכְטָעָר. אַיְרָ זִיטָ נִישָׁט צּוֹפְּרִידָן מִיט זִין בּוֹרָק? הָאָט אַיְרָ דָּאָר אַ פְּרָעָסָעָ צָו קְרִיטִיקָרָן, אֲפִילָו אַרְוָנְטָעָרְדִּיסָן, אַבָּעָר נִשְׁטָ אַרְיִינְלִיגָן אַיְן חָרָם“²⁰.

* * *

אַ רָּאָנְדָ-הָעָרָה צָו רָאָנְדָ-הָעָרוֹת: כָּל יְמִיו הָאָט מְעַינְקָע בְּאַטְרָאָכָט אָלְגִּינָּעָן פָּאָר אַ גְּרוּסָעָר פֻּרְזָעָנְלָעָכְקִיטָט, אָן אַינְסְפִּירְרִינְדִּיקָן אַינְטָעָלָעָקָט וְואָס הָאָט בְּדָרָךְ כָּלְלָיָאָ טָאָלָעָרִירָט שְׁעַפְּעָרִישָׁע חִילּוֹקִי דָעָות, נִיט גַּעֲקוֹקָט אָוּרָ מְעַינְקָעָס כְּמַעַט-שְׁטָעָנְדִּיקָעָ רִישְׁעָרִיָּעָן מִיט דָעָר לִינְקָעָר סְבִּיבָה בֵּין זִין עַנְדְּגִילְטִיקָעָר צְעַשְׁיְדָוָנָגָמִיט דָעָר סְבִּיבָה אַנְהִיבָּ פְּוֹטְצִיקָעָר יָאָרָן. עָרָ הָאָט אָוּרָ בְּאַטְרָאָכָט דָי „פְּרָאָלָעָטָפָעָן תָּקוֹפָה“ אַיְן דָעָר נִיְּעָר יִדְישָׁעָר לִיטְעָרָאָטָר פָּאָר אַ בְּרִילְיאָנְט-שְׁעַפְּעָרִישָׁעָר. אַיְן מְעַינְקָעָס זַעַקְסָטָן לִידְעָר-בּוֹרָק, אָרוֹוִיס נָאָר אָלְגִּינָּס טּוֹיטָ, אַיְזָאָ דָאָ אַקְאָפִיטָל: „אָלְגָיָן, זְעִי“²¹, אַיְן זִיבָּעָטָן בָּאָנְדָ אַיְזָאָ דָאָ אַקְאָפִיטָל: „אָלְגָיָן, זְעִי“²², אַיְן דָעָם סְטִימָול וְואָס אֲפִילָו אַ לִיטְעָרָאָרִישָׁע קָרִיגָאָ בְּרָעָנְגָט מִיט זִיךְ, וְוי לְמִשְׁלָל וְעוֹגָן סְהָאָט גַּעֲלָעָבָט אָוּן גַּעֲשְׁטוּרָעָמָט [...] פְּרָאָלָעָטָפָעָן, נָאָר דָעָם טּוֹיטָ פָוּן מִין לִיבָּן חֶבֶר אָוּן פְּרִינְטָמָ. אָלְגָיָן, הָאָב אַיךְ כְּמַעַט נִיט גַּעֲדָרָוָקָט אַיְן עַרְגָּעָץ קִין לִידְעָר. אָזְוִי אַיְזָאָ גַּעֲוָאָקָסָן דִּי נָאָגָנְדִּיקָעָ אַיְינְזָאָמְקִיָּיטָ²³. אַיְן דִּי

הענט פון די בלוטיקע שפערעס פון א שלאכטהו
נעמען ארום די כארכלענדיקע קעפ פון קעלבלע
און שאָפַן: פֿאָרטראָגן פּוֹן גַּעֲבָנְדָעָנָע אַקְסָן
לעכְטָן קְלָאָגָן: רִיבְסָן אוּפַף די קְעַלְבָּרְנָע וּוּיְסַפַּ
גַּלְיְקָלְעָכָע בּוֹנְ-בּוּקוּוֹת: גַּעֲרָעוּט טּוּיטָעָרְהִיט וּוּיְ
סָרְגָּנוּ נָאָכוֹ שְׁעַכְטָן: וּוּיְ גַּעֲוַיְינָן פּוֹן נִיטְדָּעָן
קוּוַלְעָטָע וּוּאָרְאָנוּס: הָעָרָן וּוּיְ עַרְגָּעָץ אֵין
רְעוּוּדְיקָעָר בּוֹינָע פְּאָלָט צָומָחָף צָוָא לְעַצְמָן
נָאָכָט: וּוּיְ אַפְּאָרָעָקָשָׂנָטָע נִטְדָּעָרְקוּלְעָטָע עַוָּה.
די נְיוּ-יָאָרְקָעָר בִּילְדָעָר אִינְעָם בּוֹךְ פֿאָרְדִּין
אַבְּאוֹזְנְדָעָר בְּאֶתְרָאָכְטוֹנָג. צְוִישָׁן זִי: בְּיִנְאָכְטָן
אוּפַף מִין פִּינְטָלְעָנְדִּיקָעָר סְטָעַלְיָע סָאוּשָׁעָט זִי
נִיגְעָבָּאָרָעָנָע יְנְגָעַלְעָד] אַגְּזָ-דָעָר אָוָס. אַ
נָּאָכְטָוּוֹאָנְדָלָלָעָר אוּפַף מוּעָרְשָׁפִּיצָן: פֿאָרְלִיבָּן
הָעָרָן — נִיגְעָרָעָדָטָע רִיד, נֻוּוָרָאָסְטָעָנָי
וּוּעָנָט אֵין אַקְרָמָעָן טָאנָץ: נָאָכָט אָוָן עַלְנָט נָ
צּוּגְעַפְּרָאָרָעָנָעָם צּוּמָעָנָט.

* * *

דָּאָס אָרוּיְסָוָאָרָפָן דָּעַם מְחַבָּר פּוֹן שְׁרִיבְעָ
פֿאָרָאַיְן וּוּאָוָר עַר הָאָט גַּעַהָעָרט, פֿאָר דָּעָר זִ
וּוּאָס עַר אֵין בָּאָגָּנְגָּעָן — אָרוּיְסָגְּעָבָן זִיְן בּוֹד
איּוֹ אָפְּשָׁר די „אִינְטָרָעָסָאַנְטָסָטָע“ רְעָקְצִיעָן
וּוּעָרָק. מִידָּאָרָפָ אָבָּעָר בָּאָטָאָנָעָן אָז נִיט בְּלוֹיז
די קְרִיבָּז פּוֹן פְּרָאָלְעָטְפָעָן אָוָן דָּעָר פְּרִיבְּהָטָה
מְעַן דָּאָס וּוּעָרָק אַיְפָגְּעָנוּמָעָן נִיט מִיט אַיְבָּרָעָיק
הַתְּפָעָולָות. מִיט וּוּיְנִיק אַוִּיסָּנָאָמָעָן הָאָט די יִידָּי
לִיטְעָרָאָטוֹר-קְרִיטִיק אָבָּעָר דָּעָר וּוּעָלָט שָׁאָ
רְעָגְרִיט אַיְפָ מְעַנְקָעָס עַרְשְׁטָלִינָג.

איּוֹ וּוּאָרָשָׁע הָאָט מְלָךְ רָאוּיְשָׁש גַּעַזָּגָט אוּ
בּוֹךְ, אָז סְדָעָרָמָאָנָט אִים „וּוּאָס עַמְצָעָר רָע
פּוֹן חָלוּם אָרוּיָס. אַט-אַט כָּאָפָט מְעַן, וּוּאָס זָ
בָּעַל-חָלוּם רְעַדְתָ, אַט בִּינְדָט זִיךְעָס אֵין אָקוֹ
זָאָז, נָאָר שְׁוִין אֵין וּוּדָעָר דָעָר זִין פֿאָרְלִיבָן
רָאוּיְשָׁש אַוְנְטָעָרטָע שְׁוֹרָה: „נָאָר אָזְעָי
דָרְיִי שְׁוּעָטָעָר“ דָאָרָפָ אַיְנָגְעָר דִּיכְטָעָר זָ
יאָר שְׁוּיְגָן אֵין שְׁפָעַטָּר וּוּעָט מְעַן זָעָן²³. (אָ
מְעַנְקָעָס צְוִוִּית בּוֹךְ, דָעָר מְעַנְטָש אֵין טָאגָן,
טָאָקָע אָרוּיָס מִיט דָרְיִי אָרָשְׁפָעָטָעָר, אֵין 1935

פֿאָרְצִיקָעָר יָאָרָן אֵין שְׁוִין גַּעַוְוָעָן אַנְיָעָר חָרָם
אַיְבָּר מְעַנְקָעָן, דָאָס אַמְּאָל פֿאָרָן אַרוּיְסָגָעָבָן (מִיט
יַעֲכָב סְטָאָדָלְסָקִי אֵין וּוּילִיאָם אַיְבָּרָאָמָס) דָעַם
זְשָׁוּרָנָאָל מִיר. דָאָס אֵין אַבָּעָר אַנְדָעָר פְּרָשָׁה.
אַיְךְ הָאָפַף אַמְּאָל אַרוּיְסָגָעָבָן מְעַנְקָעָס טָאָגָן
בוֹךְ פּוֹן אַנְהָיָב פֿוֹטְצִיקָעָר יָאָרָן, וּוּאָו עַר בָּאָ
טְרָאָכָט אַלְגִּינָס טּוּיט פֿאָר אַשְ׀יְדָפָונָקָט אֵין דָעָר
גַּעַשְׁכִּטָּע פּוֹן דָעָר נִיְּעָר יִדְיָשָׁר לִיטְעָרָטָר.
דָעָרְוִילִי לִיגְטָעָרְוִיפָּא שְׁטָעָמָפָל: „כְּשִׁרְחִיבָּן“.

* * *

אֵין דָעָר שְׁפָרָאָר פְּוִינְעָם בּוֹךְ אֵין דָאָס
בּוֹלְטָסְטָע דִּי קִינְסְטָלְעָרִישָׁע צְנוּוֹיְפְּלָעְכָּטָנוֹג פּוֹן
דָעָר אַוְרָאָלְטָעָר טּוּיט-טְעָרְמִינָאָלְגִּיעָ מִיטָּן
מְאָדָעָרָנָעָם שְׁפָרָאָכְוָאָרָג פּוֹן דָעָר נִיְּוָרָאָקָעָר
שְׁטָאָטְשָׁאָלָט. דִּי שְׁטִימָוָנָג פּוֹן שְׁטָאָטִישָׁן וּוּאָנָזָן
וּוּעָרְטָגְעָפָן דָוְרָכָן לִימְכָּטָן צְנוּוֹיְפְּוָאָוקָס פּוֹן דִּי
בִּידָע עַלְעַמְעַנְטָן.

צְוִישָׁן דִּי אִמְאָזָשָׁן וּוּאָס צִיְעָן זִיְעָר יִנְיָה פּוֹן
תָּחָם פּוֹן טּוּיט גַּעַפְּנִיט מְעַן אַשְׁטִיגְעָדר: וּוּי אַ
גָּאָלְדִּיקָעָר טּוּיט: חִלּוּמוֹת פְּאָנְגָּעָן מִיר [...] אֵן
צְעַלְיִיגְן מִיר — טּוּיט אָוָן הָוִיל, וּוּי אַוִּיתָהָרָה
בְּרָעָטָעָר: בִּידְנָעָ יָאָרָן קוּקוֹן דּוֹל אָוָן אַוִּיסָּגָעָבָרָעָנָט
וּוּי גּוֹסְסְדִּיקָעָ לִיכְטָ פּוֹן קְבָּרִים-שְׁטִיבָלָעָר: רְעַדְתָ
דָאָס הָוִיז מִיט נָאָכָט אָוָן רִידְלָקָלָאָגָן: וּוּי מִיט
שְׁוּוֹאָרָצָן קְרִיבָדִי גַּעַשְׁפָעָנְסָטָעָר מְאַלְן טּוּיטָן
מִיטָוֹת אַיְפַּדְיָה וּוּעָנָט: פּוֹן שְׁעָנָסָטָן בּוּוִים בְּלִיטָא
טָהָרָה-בְּרָעָט: גִּיטָאָוִיס וּוּי אַזְגָּעָלְעָגָעָנָעָר
אָוָן אָרָוָן; וּוּיְאָנָעָט דָעָר חֹשֶׁד וּוּי אַזְגָּעָלְעָגָעָנָעָר
מִתָּ: מַתִּימְדִיקָעָ רִיְעָן: גְּרוּיָע טָעָג וּוּי קְבּוֹרָהָלִיטָה:
אַקְוָרָאָט פֿאָר אַשְׁמָאָלְעָר מִיטהָה: שְׁטִיגְגָּנְדִּיקָעָ
מַתִּימְדִיקָעָ וּוּעָנָט. דִּי-אִמְאָזָשָׁן פּוֹן מְעַנְטָשָׁלָעָכָן טּוּיט וּוּעָרָן אֵין
גָּאָנָג פּוֹן דָעָר פָּאָעָמָע וּוּאָס אַמְּאָל מַעַר הַיְמִישָׁ
וּוּאָס אַמְּאָל וּוּיְנִיקָעָר גְּרוֹוִילִיק, מִיקָעָן אַנְהָיָבָן
בְּאַגְּרִיבָן דָעַם פָּאָעָטָס וּוּלָט וּוּאָוָטָט אֵין נָאָעָנָט
אֵין אַיְגָן. גָּאָר אַנְדָעָר זִינְעָן דִּי אִמְאָזָשָׁן גַּעַנוֹ
מְעַן פּוֹן שְׁעַכְטָן חִוָּת, וּוּאָס דָעָר וּוּעַגְעַטָּאָרִישָׁר
פָּאָעָט הָאָלָט פֿאָר גְּרוֹוִילִיק: שָׁאָרָן וּוּי טָאָגְנִידִיקָעָ

פֿאָרְבִּיטַעַנְעַ עַפְּיטַעַטַּן ווֹאָס אֵין בּוֹר — „פֿאָרְבִּיטַעַנְעַ לְאַשְׁעַנְעַ הַעֲנַטַּת“, „טוּבַּע פֿינְגַּעַר“, „בְּלִינְדַּע וּוֹאַנדְזַּן“, „חַרְבַּדְיקַע וּוַיְיטַן“, „מַעַלְהַ-גְּרַהְדִּיקַע קַוקְוָן“. דַּעַר פֶּסֶק מִכְחַ דָּרְבִּי שַׁוְועַטַּעַטַּר אַלְס פְּאֻמְעַע: „לְחַלּוֹטַין נִיט גַּעַלְוְנְגַעַן“.²⁸

אהרון פֿעלְדָמָאן, שְׂרִיבְנְדִיךְ אֵין צְזַעְמַעַן, האָט גַּעַוְאַלְט וּוַיסְן מַעְרְנִיטַי אֵין זָאַךְ: „פֿאָרוֹוָאָס בְּאַנוֹצְנַן זִיךְ מִיט פֿאָרְנָאָגְרָאָפְּיַישַׁ אַוְיסְדְּרוֹקְן, וּוֹעַן מִקְעַן נַוְצַן אֲ מַעַנְטַשְׁלַעַר-פֿרְאַלְעַטְאָרִישַׁ-קוֹלְטוֹ רַעַלְעַ שְׁפְרָאַר?“²⁹

י. ל. טַעַלְעַרְסַטְדִּיאָגְנָאָז: „פֿוֹל מִיט קְרַעְנַקְעַ לְעַכְעַר אִמְאַזְיִיסְטִיךְ וּוֹאָס אֵין אֲ צְנוֹנוֹיְפְּמִישׁ פּוֹן לִיטְעַרְאִירַשְׁ-דַעְקָאַדְעַנְטִישַׁ אַיְנְפְּלוֹס אֵון אִיגַע-נָעַר דַעְקָאַדְעַנְצַן“.³⁰

הַעַרְמָאָן גָּאָלְד, אֵין וּוֹאַכְנְבָלָאָט, האָט זִיך אֶבְעַר פֿאָסְמַאָקָעַט אִיבְעַר דַעַם וּוֹאָס „דִי פֿאָרְטִי, וּוֹאָס דִיקְטִירַט דִי לִינְיַע דִי פֿרְאַלְעַטְפְּעַנְיִישַׁ, האָט אַיְם פּוֹן דָאָרְט אַוְיסְגַּעַשְׁלָאָסַן „אַפְּיצְיעַל“, אַפְּילְוַעַנְגַּעַוְיוֹזְן אָוִיפְּ דַעַם בִּיכְלַאָלָס דָאָס צְעַפְּוַילְטַעַע, וּוֹאָס מוֹז אַפְּגַעַרְאָמַט וּוֹעַרְזַן, אֵון וּוֹאָס גַּיבְעַר [...]“. גָּאָלְד זַעַט אֵין בּוֹר „אֲ שַׁאְרְפַּן טָאָן פּוֹן לוֹמְפָנוֹן-פֿרְאַלְעַטְאָרִיאַט“ אֵוֹן זַאְגַט נַבְיאָות אֵוֹן דַעַר פֿאָעַט וּוֹעַט זִיךְ נָאָר אַוְיסְנִיכְטָעַרְן פּוֹן זִין עַרְשָׁטַן צְעַוְישַׁ“. זִין רַעַצְנְזִיעַ אֵין גַּעוּעַן סַיְיַ אִיבְעַר דִי דָרְבִּי שַׁוְועַטְעַר, סַיְיַ אִיבְעַר לוֹי גַּאֲלְדְבָּרְגָּס דַעְמָאָלַט עַרְשַׁט דַעְרְשִׁינְעַנְעַם בּוֹר, נַאַעַנְטַע. גָּאָלְד גַּיט דִי בִּידְעַ דִיכְטַעַר אֵן אַיְנָאַיְנְצִיקַע צְחָה: זִין זָאָלַן „אַרְבִּעְרַר אֵין אֲ מַעַר אַנְטוּיְקָלְטַן טָאָן“.³¹

גַּעוּעַן אוֹיךְ אֲ בִּיסְלַ קְרִיטִיקַעַר בַּיְיַ וּוּמְעַנוֹ דִי „אוֹיסְטְּעַרְלִישְׁקִיטַט“ פּוֹן דָרְבִּי שַׁוְועַטְעַר האָט אַרְוִיסְגַּעַרְוַפְּן מַעְסִיקַן אִינְטְּעַרְעַס אַנְשְׁטָאָט פֿיְיַעְדִּיקַעַר פֿאָרְדָּאמְוָנְג. דַעַר פֿרְאַלְיִירְטַעַר דִיכְטַעַר חַיִים קְרוֹל, וּוּלְכַעַר האָט דַעְמָאָלַט גַּעַרְבִּין מִיט אֲ פּעַן אֵין מוֹלִיל, האָט אֵין זִין „מִינְיָאָטוֹרָן“. אֵין דַעַר פֿרְטִיעַר אַרְבְּעַטְעַר שְׁטִימַע, אַפְּגַעַשְׁאַצְטַדְיַה זִיךְ זַאָר אֲט וּוּי אָזְוִי: „דַעַר, קְרָאנְקַעַרְיַה פְּאַעַט. קְרָאנְק אֵין זִין שְׁגַעַוֹן, קְרָאנְק אֵין זִין פֿאַנְטָאַזְיַע — וּוֹעַן אִיךְ זַאָג קְרָאנְק, מִיְּנַן אִיךְ נִישְׁתַּגְנָאָי — נָאָר פֿאָרְקַעְרַט, אִיךְ מִיְּנַן, אֲ פֿאָרְטִי פּוֹנְגַעַן“.

אֵין דִי טַשְׁעַרְנָאָוּוִיצָעַר בְּלַעַטְעַר האָט אַיְצִיך שְׂוֹאָרְץ (י. קָאָרָא) גַּעַהְאַלְטוֹן אֵוֹ דַעַר פֿעַסְמִיזַם וּוֹאָס אֵין דָרְבִּי שַׁוְועַטְעַר אֵין אַרְוִיסְוָאָוּקָס פּוֹן דַעַם וּוֹאָס דַעַר דִיכְטַעַר אֵין „דַעְרְדְּרִיקַט פּוֹנְעַם אַמְעַרְיקָאָנְעַר לְעַבְּן“.²⁴

יעַקְבָּ פֿילְאָוְסְקִיס רַעַצְנְזִיעַ אֵין סָאַנְטִיאָגָא, טַשְׁילְעַ, שְׁטַעַלְטַ זִיךְ אָפְ אָוִיפְּ דִי סָעְגָּל-אִמְאַזְוָן אֵין בּוֹר: דַעַר רַעַצְנְזַעַנְטַ אֵין זִיךְ מַודָּה וּמַתּוֹדָה: „זָאָל עַס מִיר צַו קִיְיַן גַּנְאַי נִיט פֿאָרְרַעְכַּנְט וּוּרְעַן, אֵין אִיךְ פֿאָרְשְׁטִי נִיט קִיְיַן פֿirosh המִילְוָת דַעְרְפָוּן“. פֿאָרְגְּלִיכְנְדִיךְ מִיט מַעַינְקָעַס צְוּוִיְיַטְוַן בּוֹר, בְּאַמְעַרְקַט עַר אֵן אַיְבְּרַגְּאָנְגַעַן פּוֹן רַמְזִימְדִיקְיַט אָוִיפְּ פְשְׁטוֹתָה²⁵.

יעַקְבָּ בָּאַטְאָשָׁנְסִיקִיס בְּוּעַנְאָס-אִירְעַסְעַר רַעַצְנְזִיעַ רַוְּפַט זִיךְ „מַעַינְקָעַ קָאַצְעַס לִידְעַר צַו וּוּעַלְכַעַמְעַן דָאָרְפַּ אֲ דַקְטַעַר“. בָּאַטְרָאַכְטַנְדִיךְ דָאָס בּוֹר פּוֹנְעַם „יְוָנְגַן דִיכְטַעַר וּוּאֲגָבּוֹנְד“, קְוֹמַט דַעַר רַעַצְנְזַעַנְטַ צָוּס אַוְיסְפַּר אֵין צַו דַעַם דָאָרְפַּמְעַן נִיט קִיְיַן לִיטְעַרְאָטוֹר-קְרִיטִיקַעַר אַלְאַ וּוּאַדְעַן: „אֲסְפַּעְצִיאַלִיסְט אֵין . . . פֿאַטְאַלְאָגִיעַ. דָאָס זִיןְעַן קְרָאנְקַע אֵון מַאְנִיאָקִישַׁע גַעַשְׁרִיְיַעַן, גַעַשְׁרִיבַן נִיט תְּמִיד אֲנָטָלָאַנְט“.²⁶

אֵין קַעַנְעַדְעַר אֲדַלְעַר האָט אַלְעַפְּ בְּצַיְאַגְּעַדְעַר וּוּפְוֹן דָאָס בּוֹר „אֲ בּוֹר לִיבְעַלְדִּידַעַר, אֶבְעַר אֲ שִׁיר הַשִּׁירִים פּוֹן אֲ צְעַבּוֹטְעַטְעַר פֿאַנְטָזְיַע, אֲ בִּיְזַעַר חַלוּמַמְוֹן פּוֹן אֲ צְעַרְוּדְעַרְטַן מַח“.²⁷

אֵין אַיְן אַמְעַרְקַע גּוֹלָא? אֵין דִי בְּרִיקְוַן (אַרְוִיס אֵין שִׁיקָּגָא), האָט אַטְאָשָׁנִיק אַיְנְגַעְזּוּן אַיְנָעַם מַחְבָּר אֲ יְוָרְשַׁ פּוֹן דִי „יְוָנְגַעַ“ נָאָר וּוֹאָס, אֲ „פֿאָרְזַעְזּוֹנְג וּוֹאָס האָט דָוְרְכְעַמְאַכְט דִי מַלְחָמָה, מַאְרְקִישְׁעַס קוֹפְעַ, רַאוּוּתְשַׁעַס נַאֲקַעְטַע לִידְעַר, אָוּרִי צְבִי גַרְיְנְבָּרְגָּס פֿאָרְכְּלִינְעַטְעַ הַיִּסְטְּרִיקַע אֵין מַעְפִּיסְטָא אֵין דִי הַגַּע פֿרְיִיעַ-פֿעְרַזְזַ-בְּהַלָּה“. עַר טַיְיַטְשַׁט אַוִיס דָאָס בּוֹר וּוֹי אֲ פֿוּעַל יוֹצָא פּוֹן דִיכְטַעַרְסַט מַלְחָמָה-קִינְדְּהַיִט אֵין אִירְאָפְעַ: „דַעְרְפַּאָר אַוִיךְ דָאָ אֵין נַיְיִ-אָרָק וּעַט עַר בְּלִזְיַי דָאָס, וּוֹאָס אֵין אַיְם פֿסְיכִישַׁ נַאֲנְטָאַזְיַע“. הַאלְטַנְדִיךְ דִי בִּילְדַעַר פֿאָר „הַאֲלּוֹצִין-נַאֲצִיעַס“, האָט עַר זִיךְ אַפְּגַעַשְׁטַעַלְט אַוִיף דִי

דאָס ליכטֵל האָט געווארָפֶן שְׂרֻעָק-שְׁאַטְּנָס אוֵין
קרומָע, פִּינְצְּטָעָרָע ווּעָנְטָן".

דעַם בְּנִין אוֹיף יָעַנְעַם אֲדָרָעָס אוֹיף דָּעַר אָ
סְּפִידָה האָט מַעַן שְׁוִין לְאָנָג חְרוֹב גַּעֲמָאָכָט, נָאָר
זְיַילָה האָט מַעַן יָא אַבְּעַרְגָּעַלְאָזָט, עַם אַרְיָין
מוֹיָעָרָת אֵין בְּעַנוּזִין-סְטָאַנְצִיעַז ווּאָס מַהָּאָט אָ
אָרָט צּוֹגְּעָבוּיט. גַּעֲבַלְיָבוֹן אָסִימָן.

אוֹן אֵין הַאֲלָבִּין יָאַרְהָוָנְדָעָרָט צּוֹוִישָׁן דִּי זָ
שְׁוּעָסְטָעָר אֵון דִּי אַיְבָּנְדָעָרָמָאנְטָעָ צְרוּנָות?

בָּאָלְדָבָּרְגָּן וּמִהָּאָט אִים אַרְוִיסְגַּעַוְאָרָפֶן
פְּרָאַלְעָטְפָּעָן, אֵין מַעַינְקָע גַּעַוָּאָרָן אָמִיטְגְּרִינְז
פָּוֹן "יִדְּיָשָׁן שְׁרַבְּכָרָעָלְבָּיָן", אוֹן דָּעַם אָוּונָט לְפָ
דִּי דָרְתִּי שְׁוּעָסְטָעָר האָט אַפְּגָעָהָאָלָטָן דָעַר "קָלָ
בְּשְׁוֹתְפָּהָוָת מִיט "אוֹנְדָזָעָר פָּאָלָק": אוֹן אָוּונָט אֵין
גַּעַוָּעָן לְפָבָּוָד צְוּוִי עַרְשְׁטָדְעָרְשִׁינְעָנָעָ בִּיכְעָר,
גָּאַלְדָבָּרְגָּס אֵון מַעַינְקָע קָאַצָּעָס, אַפְּגָעָהָאָי
הָאָט מַעַן עַס פְּרִיאַטִּיק דָעַם 24טָן יְוִנִּי 1932
"בְּעַתָּה אָוּוֹן הָאָל". ווּאָס אֵין שִׁיךְ דָעַר אוֹפְּנָא
פָּוֹן זִיְּעָרָע בִּידְעָה בִּיכְעָר מִצְדָּךְ דִּי קְרִיטִיקָר, זִיְּנוּ
לוֹי גָּאַלְדָבָּרְגָּס אֵון מַעַינְקָע קָאַצָּעָס גַּעַוָּעָן – אָח
לְצָרָה.

נָאַכְּדָעָם וּמַעַינְקָע אֵון דָעַר פְּרָאַלְעָטָפָן
הָאָבָּן שְׁלָוָם גַּעַמְאָכָט, הָאָט דָעַר פְּרָאַלְעָטָפָן גַּוּ
אַרְוִיסְגַּעַבָּן זִיְּנוּ צְוּוִיטָן בּוֹדָר, דָעַר מַעַנְטָשָׁן
טָאָגָן (נוֹיִ-אָרָק 1935). דָאָרטָן אֵין דָא: "דָאָס לְ
פָּוֹן פְּרִיעַרְדִּיקָן מַעַינְקָע קָאַצָּעָס". אַיְנָעָם לִידְנוֹז
מַעַינְקָע גַּעַנְדָזְנוֹפִיסְלָעָן אוֹיף "אַפְּצָוָלָאָכוֹן" דָעַן
פְּרִיעַרְדִּיקָן מַעַינְקָע קָאַצָּעָס. פָּאָרָאָן פָּוֹן
סְּטָרָאָפָעָס מִיט גַּעַנְדָזְנוֹפִיסְלָעָר (גַּעַמְיִינְתָּ): אָז
וּוֹאָלָט גַּעַשְׁרִיבָן דָעַר פְּרִיעַרְדִּיקָר...). אֵון גַּאַנְצָ
פִּינְחָף אָן גַּעַנְדָזְנוֹפִיסְלָעָר (גַּעַמְיִינְתָּ: דָעַר אִצְטִיקָע
"אַוִּיסְגָּעָהָיִילָט-פְּרָאַלְעָטָאַרְיִישָׁעָר" דִּיכְטָעָר...). אָ
וּאָס אֵין דָעַר סְוֹפָה? מַעַינְקָע הָאָט דָעַר
אַרְיִינְגָּעָנְגָּבָעָט נָאָךְ אָלִיד צָוּ דִי דָרְתִּי שְׁוּעָסְטָעָ
וְאוֹד דִי עַכְתְּמַעְנִיקְשָׁעָ שְׁוֹרוֹת (אַזְוִי דָאָקט זִיךְ מַיְוִ
זִיְנָעָן יָעָנָע וּאָס עַר לְאָכָט פְּלוֹמְרָשָׁט אָפָ, לְמַשְׁלָה:

"דִּי דָרְתִּי שְׁוּעָסְטָעָר
פִּיר אִיךְ אֵין שְׁוֹוָאָרָצָע נָאָרָעָס אֵון פּוֹסְטָעָ שְׁטִיבָרָע

פָּוֹן גַּעַפְּיָלוֹן. [...] אַמְתָּה, עַס שָׁאַקְיָרָן אָבִיסְלָ, וּוּעָן
מַעַן לִיְיָעַנְט – אַיְנָעָם בִּיכְלָ – אַזְוַלְכָעָ אַוִּיסְדָּרוֹקָן:
תְּהָרָה, בְּלָוטָ, טָוִיט אָוֹן צְעַנְדְּלִיקָעָר אַנְדָעָר
אַוִּיסְדָּרוֹקָן, וּוּאָס זִיְנָעָן עַנְלָעָד צָוּ דִי. [...] דִי
לִיְדָעָר מַעַינְקָע קָאַצָּעָס זִיְנָעָן אַזְוִי שְׁטָאָרָק וּוּי
בִּיאָלִיקָס, צָעָר אָוֹן צָאָרָוּ לִיְדָעָר. דָעַר
אָוֹנְטָעָרְשִׁידָן צּוֹוִישָׁן בִּיאָלִיקָן אָוֹן מַעַינְקָע קָאַצָּעָן אֵין
דָעַר: בִּיאָלִיקָס וּוּעָקָט דִי נַאֲצִיאָנָאָלָעָ סְטוֹרָנוּ,
מַעַינְקָע קָאַצָּע – דִי, מַעַנְטָשְׁלָעְבָּעָי [...]".³²

מִיט אָדִיסְטָאַנְצָן אָוֹן תְּחִלָּתָה הַקִּיצָּרָה הָאָט
בְּצָ. גָּאַלְדָבָּרְגָּן אָגָעָגָעָט אָסְרָ-הַכָּלָל: "אוֹן אָט
לִיגְטָ אָקְלִין שָׁוֹאָרָץ בִּיכְעָלָעָ, דָרְתִּי שְׁוּעָסְטָעָרָפָן
מַעַינְקָע קָאַצָּע דָאָס בִּיכְעָלָעָ אֵין אַבָּעָר אָפָונָק פָּוֹן
דָעַר פִּינְצְּטָעָרְנִישָׁן, אָבְלוֹם פָּוֹן דָעַר בְּלָאָטָעָ אַרְוִיסָּ-
צִיק".³³

* * *

וּי אַזְוִי הָאָט דָעַר שְׁפָעָטָעָרְדִּיקָעָר מַעַינְקָע
גַּעַקְוָקָט אַוִּיפָּן זִיְּנוּ עַרְשְׁתָּלִינְגָּן? צְוָרִיקָמִיט אָ
צְעַנְדְּלִיקָ אַרְוָן הָאָב אִיךְ בַּיְ מַעַינְקָעָן גַּעַבְעָטוֹן עָרָ
זָאָל מִיר עַפְעָס אַנְשְׁרִיבָּיָן וּוּגָן יְעָדוֹן בּוֹדָר זִיְנָעָם
אוֹיף אָ "מַעַינְקָע פְּלָאָקָאָט", בָּאָפְוָצָט מִיט זִיְנָעָ
שְׁטִיבָּלָעָר, שְׁדִימָלָעָר, בְּלוּמָעָן-צְוּוֹצְגָּלָעָלָעָר אָוֹן
קְרִינְדָלָעָר, וּוּאָס אִיךְ הָאָב "בָּאַשְׁטָעַלְטָ" פָּאָר אָ
גַּעַוָּיִסְן וּוּינְקָל אֵין מִין דָעַמְּלִטִיקָ לְאַנְדָּאָנָעָר
דִּירָהָלָעָר. וּוּגָן דִי דָרְתִּי שְׁוּעָסְטָעָרָפָן עָר (צָ.א.).
אָט וּוּאָס גַּעַשְׁרִיבָּיָן:

"דָאָס בּוֹדָר אֵין דָעָרְשִׁינְעָן אֵין 1932, אֵין דִי
קְרִיזִיס יָאָרָן, וּוּעָן אִיךְ הָאָב גַּעַוָּוָיִינְט אֵין דִי
טִפְעָנִישָׁן פָּוֹן דָעַר אִיסְטָסִידָן, 251 E. 2nd St.
נוֹיִ-אָרָק, אֵין אָצְוִוִּיטָן הַינְּטָרְהָוִיחָ. אַלְעָלָ לִיְדָעָר
פָּוֹן מִין עַרְשָׁטָן לִיְדָעָר-בּוֹדָר דָרְתִּי שְׁוּעָסְטָעָרָפָן
אִיךְ גַּעַשְׁרִיבָּיָן בַּיְם שְׁיָנוֹן פָּוֹן אָלִידָלָעָר. טְרָאָפָנס פָּוֹן
רִינְעָנִידָקָוּ קְרָאָנוּ הָאָבָן גַּעַבְרָאַזְגָּעָט טָאָג אָוֹן נָאָכָט,
אַקְאָמְפָאַנְיִירָט דִי לִיְדָעָר פָּוֹן אָ בְּעַלְעָר וּוּעַלְעָר
הָאָט שְׁטָעָנְדִיקָ גַּעַזְגָּעָן אָזְוִהָהָעָר דָאָס
זַעְלִיבִּיקָעָ לִידְ: "שְׁעַנְקָט אָנְדָהָה, שְׁעַנְקָט אָנְדָה,
וּוּטָגָט אִיךְ הַעֲלָפָן, וּיְעָרָהָט גַּעַהָאָלָפָן מִיר".

עקזעמלאר, האט מעינקע צוגעשריבן אט וואס: "נאָר אַ סְרַ אַנְפָאַלַן אוּפֿ מִיּוֹן עֲרַשְׁטָן לִידְעַר-בּוֹךְ דֶּרֶיךְ שׂוּעוּסְטָעָר, זִינְגַּעַן — צּוֹם בָּאַדְוִיעָרָן — דָאַ פָּאָרָאנְגַּעַן אֵין דָעַם בּוֹךְ אַ סְרַ לִידְעַר בָּאַיְנְפָלוּסְטַּפְּן דָעַר לִינְקָעָר סְבִּיבָה אָוֹן פָּוֹן דִּי הַונְגָּעָר-יָאָרָן אֵין אַמְּעָרִיקָע. מִיר וּוּילְטַ זִיךְ רַ זַּיִעַר אַיְבָּעָרָבָעָטָן אָט דָעַם בּוֹךְ צּוֹ גַּעֲפִילָן, מִיר וּוּילְטַ זִיךְ רַ דָּעַרְהַיְבָן אָט דָעַם בּוֹךְ צּוֹ דָעַוּ הַיְיךְ פָּוֹן מִיּוֹנָעָ אַצְטִיקָע לִידְעַר. אַפְּשָׁר וּוּלְעַל אַיךְ עַס נָאָר בָּאוּזִיּוֹן, אַוְיבַּ אַיךְ וּוּלְעַל נָאָר הַאָבָן, אַוְיבַּ מִיר אֵין נָאָר בָּאַשְׁעָרָת גַּעַשְׁקָטַע יָאָרָן. — מעינקע. דָעַם 120טַן אַוְיגָוָסְטַן 1981".

איַן זִינְגַּע שְׂפָעַטְעַרְדִּיקָע יָאָרָן, האט מעינקע פָּאָרָט וּוּיְינִיקְ דָּעַרְמָאָנְטַן דִּי דֶּרֶיכְ שׂוּעוּסְטָעָר. וּוּעָן אַיךְ פָּלָעָג אַרְיְינְקוּן אֵין בּוֹךְ, פָּלָעָטַע עַר זָאָגָן, מעינקע: "סְטוּס אַמְּאָל לִיְיָעָנְעָן, הַיְרָשָׁע-דָּדוֹד". אֵין זִין עַנְגָּלִישָׁע אַוְיטָאַבְּיָאָגְרָאָפִיעָ, וּוּרְעַטַּע אַס דָּעַרְמָאָנְטַן כְּלָאָחָר יַד, אֵין שִׁיכָּוֹת מִיט אַמְּעָשָׁה פָּוֹן דִּי קְרִיזִיס-יָאָרָן. אַרְבָּעָטָנְדִּיקְ אלְסַ "דָּעַלְיוּוּרִי בָּאַיִ" בַּיִּ "דָּרָאִיקְלִינְעָרָס" האט דָעַם אַרְעָמָעָן יוֹנְגָּנְמָאָן אֵין אַיְנָעָם אַטָּאג גַּעַגְעָבָן אַטְּיפְּ פָּוֹן הַוְּנְדָעָרָת דָּאָלָעָר דָעַר גַּבְּרִיְאָדִיר גַּאֲיָי מְעָרְטָשִׁי. דָעַרְמָאָנְטַן דָּאָרָטַן מִעְינָקָע, אָזְ נָאָכְדָּעָם וּוּי זִיךְ הַאָבָן זִיךְ בָּאַפְּרִינְדָּט, הָאָט גַּאֲיָי מְעָרְטָשִׁי גַּעַמְאָכָט אֵין אַילְוָסְטָרָאָצִיעָ צּוֹם לִיְדַּ "דָעַר הַוְּנְגָּעָרָטָאָנִץ" וּוּאָס אֵין זִין עֲרַשְׁטָן בּוֹךְ, דִּי דֶּרֶיכְ שׂוּעוּסְטָעָר³⁵. אֵין דִּי עַקְזָעַמְלָאָרָן וּוּאָס אַיךְ הַאָבָן גַּעַזְעָן אֵין אַזָּא אַילְוָסְטָרָאָצִיעָ נִיטָאָ. צְרִיךְ עַיּוֹן. וּוּגָן דֶּרֶיכְ שׂוּעוּסְטָעָר גַּוְפָאָ: פָּתָח שִׁין שָׁאָ.

מִיר דָאָכָט, אָז דָעַר מַחְבָּרַ פָּלָעָטַע זִין עֲרַשְׁטָן בּוֹךְ דָעַרְמָאָנְגָּעָן מִיט אַהֲלָבוֹן מוֹילְ מְחַמְתְּ צֹוֹיִ טָעָמִים. רָאַשְׁתִּית: דָעַר בָּתְ-קָוָלְ פָּוֹנוּם כָּאָרָ רִיטְשָׁעַנְדִּיקָע קָוּלוֹת פָּוֹן דִּי פָּאָרְדָּאָמָעָר פָּוֹנוּם בּוֹךְ, קָוּלוֹת פָּוֹן לִינְקָע אָוֹן רַעַכְתָּעָ, נַיְוַיְיָאָרְקָעָר אָוֹן וּוּאַרְשָׁעַוּוּר, הָאָט אַפְּשָׁר קִיְיָן מָאָל נִיט אַוְיכְ- גַּהְעָרָת אַפְּקָלִינְגָּעָן בַּיִּם דִּיְכָטָעָר אֵין דִּי אַוְיכְרָן. יָאָ, וּהַשְׁנִיתָ: וּוּי אַ סְרַ אַבְּסְטָרָאָקָטַע, סִימְבָּאַלִישָׁע וּוּרְקָ אֵין דָעַר לִיטְעָרָאָטוֹר בְּכָלְלָ, אֵין אַיךְ דָאָס וּוּרְקָ אַיְנְסְפִּירִירָט גַּעַוּוֹאָרָן פָּוֹן פָּעַדְזָעַנְלָעַכְעָ

פִּיר אַיךְ אַין וּוּילְדָע זָמְפָן — זַיְיַיְעַוּ דָוְרָקְ מִיר וּוּי דָוְרָקְ גַּעַהְיִימָעָ גְּרִיבָעָר, זַיְיַיְעַוּ דָוְרָקְ מִיר וּוּי דָוְרָקְ אַטְוִיטָנְהַוִּיזְ".

קָאָצְ גַּעַפְּגִינְטַמְעַן לְמַשְׁלָן:

הַיְנְטָעָר מִיר זַעְ אַיךְ: אֵין מַוִּזְנָלָאָר דָעַר פְּחָדָן הַילְטָ אֵין שְׁפִּינְוּעָבָס אֵין "דָרְכִּי" בְּלָאַנְדָע "שׂוּעוּסְטָעָר",

אוֹן שְׁנִיצְטַ פָּוֹן וּוּרְטָטָעָר לְבָנְהַדִּיקָע סְעַרְפָּן — וּוּעָן זְוַשְׁעַ דָעַר וּוּאַוְילְלָעָר סְטָאַלְיְעָרְיוֹנָג

קְרִיצְטַ יְעַדְן גְּלִידַ אַוְיכְ שְׁטִיְיַן פָּוֹן גָּאָסָן: הַיְנְטָעָר מִיר זַעְ אַיךְ: אֵין מַוִּזְנָלָאָר דָעַר פְּחָדָן נָאָרָט מִינְיָן הַוְּנְגָּעָרִיקָן בְּרוֹדָעָר — מִיט פָּאָלָשָׁע נִיסְ פָּוֹן שְׂטָעְרָנְדִּיקָע סְעַדָּעָר.

אָט דָאַ רְעַדְטַ דִּי גַּעַצְוֹאָנוֹגָעָנָע אָפְּאַלְאָגִיסָּ טִישָׁע זַעַלְבָּסְטַ-קְרִיטִיקָ, נָוָסָח יְעֻוָסְעַקְצִיעָ. דָאַ, אֵין דָעַר "רִיכְטִיקְ-פְּרָאַלְעַטְאַרְיִישָׁר פָּאָעָט" גַּעֲקוּמָעָן לְעַרְנָעָן בַּיִּ... זְוַשְׁעַ דָעַם סְטָאַלְעָרְיוֹנָג. אַ פְּלָלָ: הַיְנָטָ וּוּאָלָט מַעַן דִּי גַּעַנְדְּזָנְפִּיסְלָעָר גַּעַשְׁטָעַלְטָ אַנְדָּעָרָשָׁ. אָוֹן דָעַרְוּיְילָע אַזְ שִׁקְאָוּעָ, אַ קּוֹק אָוֹן אַ קְלָעָרָטָן, וּוּי אַזְוִי אַ דִּיכְטָעָר נַזְכָּת אֹזָא מִינְיָן מַכְשִׁירָל וּוּי גַּעַנְדְּזָנְפִּיסְלָעָר פָּאָרָט אַרְיִינְצָוָגָנְבָּעָנָעָן וּבַיִּנְסָ.

דָאָס הָאָט מַעַן אַבְּעָר בְּשַׁעַת מִעְשָׁה נִיט בָּאַמְּרָקְט, מִיאָז גַּעַלְאָפְּן פְּרָאַקְלָאָמִירָן וּוּגָן דִּי דֶּרֶיכְ שׂוּעוּסְטָעָר וּוּלְכָבָעָ מִעְינָקָע קָאָצְ הָאָט אַיִן אָרְטָ 1932 בָּאַזְוְנָגָעָן אָוֹן אַיִן 1935 מִיט דִי אַיְגָעָנָעָן זַעְנָט מִיטָן מִיסְטַ אַרְוִיסְגָּעָוּוֹאָרְפָּן³⁵. אַלְיעָזָר נְרִינְבָּרְגָּה הָאָט גַּעַהְאָלָטָן אַז "דָאָס לִידְ פָּוֹן אַרְיִעְרְדִּיקָן מִעְינָקָע קָאָצְ" אֵין "איִינְסָ פָּוֹן דִּי עַסְטָעָ לִידְעַר אֵין דָעַם בּוֹךְ" ³⁶. פָּוֹן זִין רַעַצְעַנְזִיעָ: יְזַעְוַן אַז עַר הָאָט בָּאַנוּמָעָן דִי גַּעַנְדְּזָנְפִּיסְלָעָר: בְּפְשׁוֹתָם.

דָעַר עַלְטָעַרְרָעָר מִעְינָקָע קָאָצְ הָאָט אַבְּעָר זְרָתָה גַּעַהְאָט נִיט אַוְיכְ דִי דֶּרֶיכְ שׂוּעוּסְטָעָר, נָאָרָ רָאָדָע — אַוְיכְפָּן מַעַנְטָשָׁ אֵין טָאָגָן. אֵין מִינְיָן

טאָג פֿוֹן זִין טוַיט, באָויזט זִיךְ דער אַמאָזֵשׁ אָוִיף סֶם-פֿאָפִיר דָּאסּ דָּולָע זְשֻׁמְעָן צְוָגָעַקְלָעַפְטוּ פְּלִיגָּן³⁹. אַט דָּער אַמאָזֵשׁ גַּעַפְּ זִיךְ אַין לִיד וּוְעַגְן דִּי דָּרְבִּי שְׂוּעַסְטָעַר וּוְאַסְּ מַעֲנַטְשָׁ אַין טָאגָן ("דָּאסּ לִיד פֿוֹן פְּרִיעַרְדּ מַעֲנַקְעָ קָאַצְּ").

כְּאַילּוּ בַּיְּן זִין לְעַצְּטָן זְוָנְפָאָרְגָּאנְגּ הָאָט דְּדִיכְטָעַר זִיךְ גַּעַסְטָאָרָעַט אַנְטָאָפּן, צְוָאִיגְעָנָעָן פְּאָרוּאָרָלָאָזְטָעּ, אַוְיסְגָּזְיָדְלָטָעּ בְּכָוְרְתָּעּ: זִין עַרְשָׁת בּוֹרְךָ⁴⁰.

* * *

אָ פְּאָטִישׁ וּוְעַרְקָ דָּארָפּ מַעַן מַשְׁגִּזְ זִין אַוְ פֿוֹן פְּאָעָטּ זְעַוְינְקָל, פֿוֹן פְּעַרְטָפְּעַקְטָיוּ פְּוֹנִי שָׁאָפָּעָר אַוְן פֿוֹן דָּער שָׁאָפָּוָגּ.

אַין עַרְשָׁתָנָס, מַכְה דָּעַם זְשָׁאָנָרָ: אַין דִּי דָּוּ שְׂוּעַסְטָעַר גִּיטְ נִיט אַין גַּרְוִיסְשָׁטָאָטִישׁ אַמאָזֵשׁ בַּילְדָּעָר אַוְן טָעַמָּס סָטָם — אַין אַיְנְצָלָנָעּ לִידָּעּ דָּא גִּיטְ אַין אָ גַּעַבְוָנְדָעָנוּר נַאֲרָאָטְיוֹוָעָר דְּרָאָמוֹן הָגָם אָ פְּאָטִישׁ, אָ פְּסִיכָּאָדָרָאָמָטִישׁ. סְאַיְזָ מַעַשָּׁה מִיט אַוְן אַרְעָמָעָן פְּאָעָט אַין אָ חַרְבָּהָדִי אַיְסְטָ-סִידָעָר צִימָעָרָל, וּוּאוּ עַס לְעַבְנָן מִיט אַיְ בְּשָׁלוּמָ אָוֵיךְ שְׁפִינְגָּן אַוְן מִיְּזָעַלְעָה, אַוְן וּוּאוּ אַיְ דְּרוֹוִיסָן אַיְזָ אָ וּוּעַלְטָ מִיט הַוְּנָגְעָרִיקָעּ קָעֵץ אָ גַּסְנְמִיְידָלָעָר: אָ לְעַבְנָן סְבִּי אַיְנְעַוְוִינְיִיךְ סְבִּי אַיְ דְּרוֹוִיסָן וּוּאוּ דָעָר טָוִיט זַעַט זִיךְ אַוְן טָאגָ-אַיְזָ-טָאגָ אַוְיָסָ: אָ מַעַשָּׁה מִיט דָּרְבִּי פְּאַנְטָאָסְטִישׁ — אוּ טְרָאָגִישׁ — שְׂוּעַסְטָעַר אַוְן זִין אַינְטָעָרָאָקְצִיּ מִיט אַיְטָלָעָכָר אַוְן מִיט זַיִי אַלְעָ דָּרְבִּי, אָ אַינְטָעָרָאָקְצִיּ וּוּאָס הַיְּבָט זִיךְ אַוְן "אִיצְטָ אַוְן דָּא" וּוּאָס פְּרִירָט זִיךְ וּוּיְטָעָר אָוֵיךְ נַאָר זִין בָּאֲגִיאַיּ זְעַלְבָּסְטָמָאָרָד אַוְן עַנְדִּיקְטָ זִיךְ לְאָגָג נַאָר דָעַם וּוּ אַלְעָ זִיןְגָּן טָוִיט. אַיְזָ אָ גַּרְוִיסְשָׁטָאָטִישׁ פְּאָנָן טְזִיעַ, וּוּאָס פְּאָרָמָעָסּ זִיךְ נִיט אָוִיף רַעֲלִיזָם נַאָר אָוִיף סְוּרְרָעָאָלִיזָם, אַיְזָ רַעֲכָט אַנְצָוְהִיבָּן מִיט אָ בְּאַשְׁרִיבָּוָגּ פֿוֹן אָ צִימָעָרָל וּוּאָהִין עַס קוּמוּן דָּרְבִּי שְׂוּעַסְטָעַר, אַוְן עַנְדִּיקְטָ זִיךְ מִיט אָ וּוּזִיעַ פֿוֹן אָ וּוּיְטָעָר צְקוֹנוֹנָט. דִּי טְוִיטָעָ אַיְזָ דָעָר פְּסִיכָּאָדָרָאָמָעָ (די אַוְן אַיְזָ זִין סָאמָעָ לְעַצְטָ לִיד, גַּעַשְׁרִיבָּן אַיְזָ "שְׁדִים") זִיןְגָּן נִיט קִין אַרְיִינְגָּעָלָעַפְטוּ, לְשָׁם

אַיְבָּעָרְלָעְבָּוָגָעָן פְּוֹנָעָם דִּיכְטָעַר, אַיְזָ דָעַם פְּאָלָ, פֿוֹן אָ לְבָעָ מִיט דָרְבִּי אַמְתָעָ שְׂוּעַסְטָעַר, דָא אָוִיף דָעַר וּוּעַלְטָ, וּוּאָס הָאָט זִיךְ גַּעַנְדִּיקְטָ וּוּיְסָ עַנְדִּיקְזָ זִיךְ אָסְרָ לְיִבְעָסּ דָא אָוִיף דָעַר וּוּעַלְטָ, מִיט אַנְטָוִישָׁוָגָעָן, דָעַרְוִיטָעַרְטָקִיטָ אַוְן לְיִקְעָנוֹגָעָן. מַעַר וּוּעַגְן דָעַם שְׁפָעַטָּעַר.

טְשִׁיקָאָוָעָ אַיְזָ אָבָעָר, וּוּאָס אַיְזָ דִי לְעַצְטָעַחְדָּים פֿוֹן זִין לְעַבְנָן, וּוּעַן עַרְהָאָט זִין עַנְגָּלִישׁ לִידָּאָפְּגָעָלָאָזָן, נַאֲכָדָעָם וּוּיְזִין מַאְמָעָ בְּאַדְאָנָעָ אַיְזָ סְוֹרָ 1990 גַּעַקְוָמָעָ צַוְּ חָלוּמָ אַוְן אַיְם גַּעַבְעָטָן שְׁרִיבָּבָן אָוִיף וּוּיְטָעָר נַאָר יִדְיִישׁ, הָאָט עַרְ אַיְזָ לְעַצְטָעַ יִדְיִישׁ לִידְעָר זִיךְ אַוְמְגָעָקָרָט צַוְּ אַיְזָאָזָנָה נִיט פֿוֹן דִי אַכְטָ יִדְיִישׁ בִּיכְעָרָ וּוּאָס עַרְהָאָט אַרְוִיסְגָּעָבָּעָן נַאָר דִי דָרְבִּי שְׂוּעַסְטָעָר, נַאָר גַּרְאָדָעָ: צַוְּ אַט דָעַם אַבְנָן מַאְסָה הַבּוֹנִים, זַעַכְזִיקָאָרָה לְאַחֲרָה המַעַשָּׁה.

אָטָא דִי דְוַרְכָּן-טוֹיט-פְּאַרְשָׁנִיטָעָנָעּ קָוָרְצָעּ, לְעַצְטָעַחְקָוְפָּה פֿוֹן שְׁרִיבָּבָן יִדְיִישׁ הָאָט זִיךְ אַנְגָּעָהוּבָן מִיטָן לִיד "אָוִיף מִיְּן נַיְוִי-אַרְקָעָר גָּאָס"³⁸. דָאָס לִיד, גַּעַשְׁרִיבָּבָן אַיְזָ דָעָר פְּאָרָם פֿוֹנָעָם "מַעַינְקָעָ סְאָנְעָטָ" (וּוּאוּ יְדָעָ שָׂוְרָה וּוּאֲקָסָט אַדְעָר פְּלָאלָט צַוְּ אַזְלָבָאָשָׁוְרָה) הַיְּבָט זִיךְ אַוְן מִיט דִי שָׂוְרָות.

אָוְרָה אַלְטָעַמְוִירָן, מִיד פֿוֹן שְׁטִיעָן דָא דָוּרוֹתָה, הַאָבָן אַלְיִין צָוְם טְוִיט זִיךְ פְּאָרָם מִשְׁפָּט, מִיְּן זִיךְ אַלְיִין דִי צִיגְלָ צַוְּ צְעוֹוָאָרָפּן הַאָרָבָּט.

אָוְן עַנְדִּיקְטָ זִיךְ מִיט דָעָר שָׂוְרָה: אָ פְּלָאָטָעָרָל, אַיְן שְׁפִינְוּעָבָס גַּעַפְּאָנְגָּעָן, זַאָגָט וּוּיְדָוִי, מִינְעָ לִידְעָר.

יִדְיִישׁ קָוְלְטוּר
42

סענסאציע. זי זינגען פולע מיטשפילער אינעם סיפור-ההעשה.
האITEM, קוינז. אין איינעם א נאכמייטיק, האט א מייזעלע גענומען אַרומלויַָּפָָן אין אלטן בנין וואו ס'האט זיך געפונגען די של. אלע זינגען זיך צעפרונגגען, ווי אין א היסטעריקע, באילו דא אין ספנת-נֶפְשׁוֹת, צי סתם מחמת עקל. ווען דער טטרוזה האט א זיגרייכער געגעבן צו וויסן אָז ער גיט ברענגען אָוּן עקסטערמִינָָאָטָָאָר, זינגען מיר בידע, מעינקע אָוּן אֵיך, געבליבן בי שפט ביןאקט כדי אויסצ'זוכו דאס מייזעלע, עס ארײַנְגַּנְעַמָּע אָוּן אַ קָּעַסְטָּעַלָּע אָוּן ברענגען צו אונדו אָוּן ברוקליין וואו עס ווועט קענען לעבען בשלום. וכך הווה.

און צו לעצט, דארפֿוּן דערמאָנט ווערְנוּ די טאָבּוּן: סעקס (בתורת ניט נאָר תאוּה אָוּן באַהֲפְטָוּנָג, נאָר אוּיך: אַבָּאָרטָן, פָּאָרגְּגוֹאָלְדִּיקְוָנָג, מְמוּרוֹת, אָוּן די אַבְּסְעַסְיָעָס וואָס די-אָ זָאָכוּן זינגען עלול גורם צו זיַּן): אַינְעַרְלַעְכָּע פְּסִיכָּאָלְגִּישׁ פָּלְאָגְעָנִישׁן (בתוכם אוּיך סָוְרְרָעָאָלִיסְטִישׁ טוּיָּטָע זְאוּנְגָּעָן). אַיטְשָׁע גָּאָלְדְּבָּעָרָג האט רָעַכְת אָוּיך גָּאנְצָעָנָע הָוְנְדָעָרָט פְּרָאָצְעָנָט אָז באַשְׁעוּוֹס אָוּן ניט געווּן דער „דָּעַרְפִּינְדָּעָר“⁴². אָוּן גַּעַדְעַנְקָעָן דארפֿ מָעָן: די שְׂרִיבָּר וואָס הָאָבָּן זיך אַפְּגָעָעָבָן מִיט „יעַנְעָעָנִים“ הָאָבָּן בְּדַרְך כָּל קִיּוֹן האָנִיק ניט גַּעַלְעָקָט בְּיַד דער יִדְישָׁר לִיטְעָרָאָטוּר-קָרִיטִיק.

אין די אָרְעָמָע גְּרוּיסָע שְׂטָעָט אַבְּעָר דער וועלט, דֻּעְמָאָלָט ווי הַיְנָט, זינגען די אלע זָאָכוּן, סְפִּי די וואָס גַּעהָרָן דער מָאָטְעָרְיָלָעָר אָרְעָמְקִיט, סְפִּי די וואָס גַּעהָרָן דער פְּסִיכִיק – שְׁרִירִין וְקִימִין.

דער יוצָא מְדָבִּינוֹ: דָּרְצִי שְׂוּעָסְטָעָר אָוּן אַ פְּסִיכָּאָדְרָאָמָע וואָס די „סֻעְנָסָאָצִיאָנָגָעָלָע עַלְעַ-מָעַנְטָן“ זינגען פָּאָרָן פָּאָעָט, ניט סֻעְנָסָאָצִיאָנָגָעָל אָוּן ניט צְוָגָעָקָלָעָפָט, נאָר טִיל פָּוּן זִיְּן ווּעַלְט-בָּאָנָעָם, פָּוּן זִיְּן לְעַבְנָס-בָּאָנָעָם, טִיל פָּוּן דער מְעַשָּׁה מִיט די דָּרְצִי שְׂוּעָסְטָעָר וואָס פָּאָרְלוּיָּפָט זיך אָוּיך די שְׁפָאָלָטן פָּוּנָעָם ווערְקָה. וואָס די טְעַמְּאָטִיק אָוּן אַלְטְּרָאָמָאָדְעָרְנִיסְטִישָׁ דָּרְמִיט וואָס אַזְעַלְכָע

צווויתנס: דעם דִּיכְטָעָרָס קָאָבָּאָלִיזָם, אָ גְּרוּנְט-שְׁטָרִיךְ אָוּן זִיְּן מָהָות, וואָס האָט אַפְּגָעָנָר-הִיִּיט נִיט גַּעַקְעַנְטָקָומָעָן צָוָם אוּסְדָּרוֹק אָוּן דָּעָר פָּרָאַלְעַטְפָּעוֹ-סְבִּיבָה, אָוּן האָט זיך גַּעֲמוֹזָת אוּס-דָּרִיךְ „פָּאָרְשָׁטָעָלָט“ (להיפּוֹר צו זינגען שְׁפָעַטָּעָר-דִּיקָע ווערְקָה, וואָס די קְבָּלה יָאָוּעָט זיך פָּמוֹ-שְׁהִיא). אָז דָּעָר שִׁיכְוֹת-דִּיקָע פְּלִילָסָאָפִּיעָ, זִינְגָעָן די נִשְׁמוֹת פָּוּן טְוִיטָע נִיט וּוּינִיקָעָר „וּוֹאָר“ אִידְעָר בְּיַיִּדְעָר שִׁיכְוֹת-דִּיקָע. אָז דָּעָר שִׁיכְוֹת-דִּיקָע פְּלִילָא-סָאָפִּיעָ, זִינְגָעָן אַזְעַלְכָע „נִידְעָרִיקָע בְּאַשְׁעַפְעַנְיָישׁן“ ווי עס זינגען שְׁפִינְגָע, פְּלִיגָן, אוּיך עַלְול צו הָאָבָן אָז זיך אַ מִיסְטָרִיעָזָן אַונְדְּז-נִיט-בָּאָקָאנְטָן אַינְהָאָלָט.

דָּעָר דָּרִיטָעָר מְאָמָעָנָט דָּא אָז דָּעָם דִּיכְטָעָר וועגְטָאָרִים וואָס אָז נִיט סָתָם אַ דּוֹרְכְשָׁנִיטְלָעָ-כָּעָר „עַד עַסְטָע נִיט קִיּוֹן פְּלִילִישׁ וּוּיְילָעָר אָז קְעָגָן הָרְגָעָנָעָן חִוּתָה“: מעַינְקָעָס וועגְטָאָרִים אָז נִיט גַּעַוְוָעָן „צָעָר בְּעַלְיְ-חִיִּים“, נִיְּעָרְטָה: אַהֲבָת בְּעַלְיִ-חִיִּים, אָ לִיבְשָׁאָפָט צו אַלְעָגָטָס בְּאַשְׁעַפְעַנְיָישׁן, מִיטְן טְרָאָפָט אָוּיך די יְעַנְעָע וועמָעָן מְעַנְטָשָׁן הָאָבָן אַומְזִיסָט פְּיָינְט. סְאָזִי מִיר אָוּיך די זִיְּטָן פָּוּן דָּעָר יִדְישָׁנָר קּוֹלְטָוָר שְׁוִין אוּסְגָּעָקָומָעָן צו בְּאַשְׁרִיבָן ווי אָזְוִי אָזְגָּנָג זִיְּן זִיְּן לְעַצְטָעָר נָאָכָט, אָז זִיְּן וּוּאָלְדְּ-הָיוֹן אָזְנִינְגָּ-גָלְעָן, נְיוֹ-יָאָרָק, זַעֲכִיקִיאָר נְאָכְדָּעָם ווי עַד האָט גַּעַשְׁרִיבָן די דָּרְצִי שְׂוּעָסְטָעָר, האָט עַד אַיִּטְן נָאָכָט מְפָסִיק גַּעַוְוָעָן זִיְּן שְׁרִיבָן בְּכָדִי אַפְּצָרָאָטָעָוָעָן מִיט קָאָרְטָאָזָן פָּאָפִיר אָזְוָן אוּן אַפְּן פְּלִעְשָׁעָלָעָ, אַ מְוֹרָאָשָׁקָעָ, זִי פִּירָן אָזְדָּרְוִיסָן מִזְאָל זִי עַל פִּי טָעוֹת נִיט צְעַטְרָעָטָן⁴³. בְּיַי זִיְּנָעָן אַיְגָעָנָעָן, זִינְגָעָן מְעַינְקָעָס „רְעַטְוָנָגָס-אַפְּעַרְאָצִיעָס“ פָּאָר פְּלִיגָן, מְוֹרָאָשָׁקָעָ אָזְוָן שְׁפִינְגָע גַּעַוְוָעָן גַּוְטָה בָּאָקָאנְטָן (אָזְוָן בְּיַי גַּוטָעָ פְּרִינְט – אַ קּוֹאָל פָּוּן גּוֹטְמְוִיטִיקָן הָוָמָאָר; בְּיַי מְעַינְקָעָן אָזְוָן דָּאָס אַפְּרָעָר נִיט גַּעַוְוָעָן קִיּוֹן גַּעַלְעָכְטָעָר).

אַ פָּאָרְגָּעָדְעַנְקָטָעָר עַפְּיָזָד: יִינְגְּלוּיָּזָן פְּלִעָגָ אַפְּטָקָומָעָן זִיְּן בְּיַי מְעַינְקָעָן אָזְוָן קְלָאָס, וְוּעָן אַוְלְטָרָאָמָאָדְעָרְנִיסְטִישָׁ דָּרְמִיט וְוּאָס אַזְעַלְכָע

פֿראגעס ווי אַברָטָן, אוֹן מְעַנְטֵלָעֶכָּעַ מְאַטְעָר- לִיכְטִיקָן גּוֹ-עֲדָן זָאֵל עַר הָאָבָן, הָאָט מִיטָּמֵר נִישָׁן אַיבָּעָר פֿאָרגָאנְגָעָנְעָר סְעַקְסּוּלָעָר גַּעַשְׂכִּיכְטָע גַּעַלְעָרָנְט, מִיט יָאָרְן צָוְרִיק, אָז אַיךְ הָאָב אָיִן מִינְעָן (דָּעָרֵין אָוִיד פֿאָרגָגּוֹוָאַלְדִּיקָּוָגָג) וּוּעָרָן קִינְסְטָלְעָרִישׁ סְטוּדְעַנְטִישׁ שְׂעִירָן גַּעַוְאָוִינְט אָיִן אָצִימָעָרְל בַּיְּ באַהֲנְדָלָט, קָעָנְעָן גַּעַפְעָלָן וּוּעָרָן אַדְעָרְנִיט אִים אָוִיכָן לְאַנְדָּאָנְעָר בּוּדְעָם-שְׁטִיבָל, אָז אָבוֹךְ גַּעַפְעָלָן וּוּעָרָן. אַסְיָּמְנָ-מוֹבָהָק פָּוֹן מְעַנְקָעָק קָאַצָּעָס פָּאַעֲזָעָי דָּאָרָף מְעַן תִּיפְּפָאַעַפְעָנְעָן אַיְנְמִיטָן אָוֹן דָּרְבִּי שְׁוּעָסְטָעָר אָיִן עַס. *

בַּיְּ מִיר אָגּוֹוָאַנְהִיט אָוֹן בַּשְׁעַת אַיךְ הָאָב דָּרְכָן לִיסְקִי אָוִילְגַּעַעַפְנָט אַיְנְמִיטָן, וּוּאַס טְרָעָפְ אַיךְ? אָמַעְהָה שְׁהָיָה. מִיטְוָאָר, דָּעָם וּוּטָן גָּאָטָס נְסִים, אָלִיד וּוּאָס הַיִּסְטָן: "דָּרְבִּי שְׁוּעָסְטָעָר דַּעְצְעַמְבָּעָר 1991, הָאָב אַיךְ זִיד גַּעַטְרָאָפְן אָיִן נְיוּ- טָעָר"⁴³. אָיִן אָן אַוְיגְּנְבָּלִיק וּוּעָרְטָמְרָאָר אָז יָאָרְקָמִיטָן פָּאַעַט זָעְלִיגְדָּאָרְפָּמָאָן, אִים צָו לְאַנְגָּעָדָס זָיְנְעָן נִיטָן מְשָׁה-בְּנִימִינָס אָוֹן נִיט וּוּינְ- יָאָרְקָמִיטָן פָּאַעַט זָעְלִיגְדָּאָרְפָּמָאָן, אִים צָו לְאַנְגָּעָדָס טָעָרְטָאָפְן אָיִן נְיוּ- שְׁטָעָסְקִים דָּרְבִּי שְׁוּעָסְטָעָר נָאָר: מְעַנְקָעָס. פָּאָר יָאָרְקָמִיטָן, אָיִן אָן אַיסְטְּ-סִידְעָר קָאָפְעָ אָוִיף עַסְקָעָס טָשְׁוּסְקִים דָּרְבִּי שְׁוּעָסְטָעָר נָאָר: מְעַנְקָעָס. פָּאָר סְטָרִיט, רָאָג דְּלָעָנְסִי סְטָרִיט. אַיךְ הָאָב דָּעָם מִינְעָן אַוְיגָן טָאנְצָן אָיִן זָעְלִיגָס לִידְיָה וּוּעָרְטָעָר פָּאַעַט גַּעַפְרָעָגְט וּוּעָגְן זָיְנָן לְעָבָן, זָיְנָן פָּאַעַזְיָה, אָוֹן "וּוְאָנוֹזִין", "וּוְיָהָאָשָׁלָאָגָה", "דָּעָם סְעָגָל וּוּאָרְדָּרְבָּעְקִיקָן בְּרָאָר".

דָּאָס וּוּאָרְטָזְעִיגָן זָעְלִיגָן, טָוט עַר אַזְאָגָן: "דָּרְבִּי שְׁוּעָסְטָעָר הָאָט עַר גַּעַהָאָט, אָוּמְעָטָם גַּעַדְעָנְקָנִישָׁט, עַנְלָעָךְ אַזְוִי וּוּסְיוֹאָלָט גַּעַוּעָן נִיט מִינְעָן נָאָר יְעֻנְעָם. אַיךְ הָאָב אַפְּלִילָו נִיט גַּעַוְאָוָסְט אָז אַיךְ הָאָב אָזָא לִידְיָה אָפְאַעַט טָאָר נִיט וּוּסְסִוְן!" זָעְלִיגָן דָּעְרְצִילָט וּוּבְטָעָר פָּוֹן מְעַנְקָעָס דָּרְבִּי שְׁוּעָסְטָעָר: "מָאֵל נִישָׁט גַּעַמְאָכָט קִיּוֹן אַוִּיסְנָאָם אָז "דִּי הָאָב אַיךְ לִיבָן דִּי הָאָב אַיךְ נִישָׁט לִיבָן". אָלָעָ דָּרְבִּי זָיְנְעָן זָיְנְעָן גַּלְיִיךְ בַּיְּ אִים. וּוּאָ זָיְנְעָן זָיָה, דִּי דָּרְבִּי זָוְעָעָן גַּלְיִיךְ בַּיְּ אִים. זָיְנְעָן דָּרְבִּי זָוְעָעָן מִידְלָעָר. מִיר הָאָבָן גַּעַנוּמָעָן רִיְדָיְן וּוּעָגָן אַנְדָּעָרָעָן זָאָכָן, אָוֹן אָיִן מִיטָן דָּרְבִּינְעָן, הָאָב אַיךְ גַּעַבְעָטָן בַּיְּ זָעְלִיגָן דָּרְפָּמָאָן זָיְנָן בִּיכָּעָר. זָיְנָן עַנְטָפָעָר:

"אַיךְ וּוּלְאַיךְ זָאָגָן דָּעָם אַמְתָּה: אַיךְ קָעָן אַיךְ גַּעַבְעָן דָּרְבִּי, מִיןְעָן דָּרְבִּי, מִיןְעָן עַרְשָׁתָבָר, מִיןְעָן צְוִוִּיתָבָר אָזָוִי וּוּי אָיִן מַעְנָשָׁת. אָלָעָ דָּרְבִּתָּבָר. אַיךְ הָאָט צְבִיטָבָר דָּא צְוָה וּוּאָרְטָן? סְזַוְעַט זָיְרָעָן בָּוקָה. אַיךְ עַזְוָמָעָן צְזַוְעָמָעָן. גַּעַוּעָן נְאַטְּרְלָעָר. דָּאָס לִידְיָה דָּרְיִקְתָּמָאָס אָלְצָה וּוּאָס אָיִן גַּעַוְוָעָן".

עַר אָז שָׁוִין דָא צְוִירִיק אָיִן קָאָפְעָ, אָז הָאָנְטָ – אַיךְ בִּיכָּעָר. אַיךְ בָּעַט בַּיְּ זָעְלִיגָן דָּרְפָּמָאָן עַר זָאֵל מִיר דָּרְבִּי בִּיכָּעָר. אַיךְ בָּעַט אִים: "אַיר קָעָנְטָ אַונְטָעָר – דָאָס לִידְיָה הַיְּרָקְלָעָן לִיְּיָעָנָעָן": שְׁרִיבָּנָן? עַר עַנְטָפָעָר: "וּוְאָדָעָן?".

בַּשְׁעַת עַר חַתְמָעָט אַונְטָעָר אָיִן בָּוקָה נָעָם אַיךְ אָיךְ זָעִזְעִזְעִיזָה אָיִן בָּוקָה גַּרְוִיְעָן נְעַפְלָעָן.

אוֹן מִישׁ אַוִּיפְתָּאָיָנָעָם פָּוֹן דִּי צְוַיְעָן אַנְדָּעָר בִּיכָּעָר אַיְנָעָן אָזָוִיְעָר צְוַיְעָטָר, טְוִיטָעָר.

וּוּאַס לִיגָּן אַוִּיכָּן טְיִשְׁמָשָׁן. מִיןְעָן חַבְּרָיָה. לִיסְקִי, אָוּגְּרָוִירָמָאָךְ, גַּרְוִיְעָתָאָוִה זָיִן דָּעָרְטָרְוִיעָר,

"ניין, ניין!", ענטפער איך אים אַרנְטַלָּעַר, "איך האב אויגגעטען, ווי אַנס, איך גֶּלִיבָּלְיָן נִיט, איך האב אויגגעטען אָוֹן אַיך זָעַ: דָּרְיַי שׂוּוּסְטַעַר! אָוֹן פִּינְחָמִינְגַּט פֵּאַר דָּעַם פְּרָעָג אַיך מְעֻשִׁית —"

זעליג דארפמאנס פנים נעט גלאנצן מיט אַמִּין חַסִּידִישָׁר הַתְּפָעָלוֹת אָוֹן ער זָגָט: — מִיר דָּאַכְט זִיר, אָוּ מעַינְקָע קָאַצְיָן גַּעֲוָעַן פֿוֹן הַינְּטָן. דָּאָס אַיְזָן מַעַיְקָעָס הַאנְטָן! אָטְשִׁיקָאָוָונָע זָאָר. אָטְשִׁיקָאָוָונָע זָאָר!

* * *

אלס בָּן-הַמְּחַבָּר, קָעָן אַיך אַבְּיַקְטִיוֹן דִּי דָּרְיַי שׂוּוּסְטַעַר נַאֲטִירְלָעַר נִיט אַפְּשָׁאַצְוֹן, נָאָר אַיך מִין אָוּס פְּאַרְדִּינְטָה הַיְנָט צָו טָאג אַנְיַע אַפְּשָׁאַצְוֹנָג. אַיצְטָהָאָט זִיר אַיְזָן וּוַיְצָהָן מַדְנָת וּוַיְלָז, אֲשֶׁר בְּמִלְכָות בְּרִיטָאַנִּיעָ, גַּעֲרִינְדָּט אַנְיַע יִדְיִישָׁר פְּאַרְלָאָג, "פְּאַרְלָאָג דָּרְיַי שׂוּוּסְטַעַר", וּוָאָס וּוּעָט אַרְוִיסְגָּבָן נָאָר אָוּן בְּלוּזָן בְּעַלְעַטְרִיסְטִישָׁע וּוּעָרָק אַוִּיפָּהַיִשָּׁ. נִין, דָּאָס זִיְנָעָן נִיט דִּי זַעֲלִיבִּקָּע דָּרְיַי שׂוּוּסְטַעַר, דָּאָס זִיְנָעָן דָּרְיַי וּוּלְשִׁישָׁע שׂוּוּסְטַעַר וּוָאָס זָעָן אַיְזָן דָּעַר יִדְיִישָׁר לִיטְעָרָאָטוֹר אָנוֹ אַנְאָלָאָג צָו זַיְעָר בְּאַמִּיאָנוֹגָעָן אַוִּילָן גַּעֲבִיט פֿוֹן וּוּלְשִׁישָׁ. בַּיְ דָּעַר נַאֲגַנְטָסְטַעַר מַעְגָּלָעְכִּיט, וּוּעָט דָּעַר פְּאַרְלָאָג אַרְוִיסְגָּבָן אַנְיַע אַוִּילָאָגָע פֿוֹן מַעַיְקָע קָאַצְעָס דָּרְיַי שׂוּוּסְטַעַר. אַדְרָבָא, לְאַמִּיר זָעָן וּוָאָס סִיּוּעָט זָאָגָן דָּעְרוֹיָה דִּי לִיטְעָרָאָטוֹר-קְרִיטִיק אַיְזָן דִּי 90 עָרָיָן. אָקְשִׁיא אַוִּיפָּהַיִשָּׁ מַעְשָׁה...

14) זַיְדִּישַׁ-זָודְקָאַצְיָן, "מִין טָאַטָּע מַעַיְקָע קָאַצְיָן" אַיְזָן דִּי גַּאֲלָדָעָן קִיטָּט, נָו. 132, 98-123, דָאָרטָן זָו. 110-111.

15) מַשָּׁה בִּצְיָן, "עֲפָעָם אַיְזָן פּוֹיִיל אַיְזָן דָּעַנְעַמָּאָרָק: וּוּגָן מַעַיְקָע קָאַצְעָס פְּאַסְקוֹוֵיל אַוִּיפָּהַיִשָּׁר לִיטְעָרָאָטוֹר" אַיְזָן דָּעַר מַאְרָגָן-פְּרִיטָהַיִט, 28 טָוּן אַיְגּוּסְט 1938.

16) אַהֲרָן קוֹרְץ, "אַשָּׁס וּוָאָס טְרָעַט דָּעַם שִׂיסְעָר" אַיְזָן דָּעַר מַאְרָגָן-פְּרִיטָהַיִט, נַיו-יַּאֲרָק, 4 טָוּן סְעִפְתָּן. 1938.

17) מַאְרָטִין בִּירְנְבוּם, "אַ פְּאַסְקוֹוֵיל אַוִּיפָּהַיִשָּׁר לִיטְעָרָאָטוֹר" אַיְזָן דָּעַר מַאְרָגָן-פְּרִיטָהַיִט, 21 טָוּן אַיְגּוּסְט 1938.

נָאָר זַיְיַי דָּעַר יוֹנְגָעָר וּוְאַנוֹזָן שְׁפָאַנְטָט - זַיְיַעַר בָּאֲגִלִּיטָעָר.

די תָּאוֹהָה אַיְזָן דִּי גַּלְדִּעָר הַאֲט אַוִּיסְגָּעַבְּרָעַנְט. אַיְזָן טָעַג פֿוֹן גָּאָלָד, אַיְזָן נַעֲכָט פֿוֹן לְבָנָה. אַיְצָט גַּיְעָן זַיְיַי אַרְוּם, שְׁטִיל אָוּן פָּאַרְשָׁעָמָט. יַעֲדָע שׂוּוּסְטַעַר אַיְזָגָעָ אלְמָהָה.

דָּעַר יוֹנְגָעָר וּוְאַנוֹזָן דָּרְיִיט זִיר וּוְיַי אַשְּׁלָאָג אַוְנִיסְטָרָס דָּאָס צִיט אַרְוִיסְטָרָס לְעַבָּן פֿוֹן זַיְעָרָע גַּלְדִּעָר. אַ, טְבִּיעָר שׂוּוּסְטַעַר, אַזְּסָטוֹט אַיך אַיְצָט בָּאָנְג גַּעֲלִינְט דָּעַם טְרִיִּיסְט אַיְזָגָעָטִיקָע לִידָּעָר.

אַיך זָעָט סְעָגָל וּוְיַי אַדְרִיִּיט עַקְיָקוֹן בָּרָאָר, וּוָאָס וּוּרְטָרָט פֿוֹן זִיר אַלְיָן פָּאַרְצָעָרט, יַעֲדָע שׂוּוּסְטַעַר, אַ פָּאַרְשָׁנִיטָעָנעָ זָאָג, וּוָאָס דָּעְרוֹוָאָקָסָן צָוָם הַאֲרָבָּסָט אַיְזָן גַּעֲוָעָן בָּאַשְּׁעָרט.

שְׁנִידָּאָרָס דִּי לְבָנָה פֿוֹן דָּעַר קָלָאָרָעָר נַאֲכָט. זָאָל דָּעַר סְעָגָל וּוְיַי דָּעַר קָאָפְּ פֿוֹן אַצְלָמָם בָּרָעָנָעָן. אַוְן יַעֲדָע שׂוּוּסְטַעַר, בְּלִיְיד אַוְן שְׁטָאָר, זָאָל זִיר אַיְזָן בְּרָעָנְדִּיקָוּן עַק דָּעַרְקָעָנָעָן.

מִיר גַּעֲמָעָן וּוְיַדְעָר רַיְידָן, זַעֲלִיג אַיְזָן אַיך, אַיְבָּעָר אַנְדָּרָעָ עַנְנִים, וּוּגָן דָּעַר אַיְסְטָסְטִיד, אַמְּאָלִיקָעָ שְׁרִיבָּעָר. אַיְדָעָר מִרְגַּעַזְעָנָעָן זִיר זָאָג אַיך, אַזְּאָרָס אַיְזָן וּוְיַי אַלְיָן אַבְּעָרְלִיְיָעָנָעָן דָּאָס לִיד זַיְינָס, "דָּרְיַי שׂוּוּסְטַעַר" אַזְּאָרָס אַבְּעָרְפָּרָעָגָן וּוּגָן אַ פָּאַרְ וּוּרְטָרָט.

פֿוֹן גַּרְוִיס אַוִּיפָּרְעָגָגָג, אַזְּאָרָס מִיט אַ קָּלָאָצְעָוָרָאָטָן מִאָרָס מִיט אַהָאָט, נָעָם אַיך אַזְּאָרָס גַּיְסָ אַוְיִיס דָּאָס טְעַפְּלָקָאָוּעָ אַיְבָּעָרָן טִיש. אַ קָּלָנְעָרָקָעָ קָוָמָט צָוָלִיְיָן צְוָרָאָמָעָן. אַיך דָּעְרָצִיל אַיך בְּשַׁתְּ מַעְשָׁה וּוּרְעָס אַיְזָן אַיך שְׁטָאָמְגָאָסָט.

דָּעְרוֹוִילָלָעָ פָּאַלְטָזָעָלָגָן אַיְזָן אַזְּעָפָעָס אַיְזָן דָּאָס חָשָׁוד. עַר טָוּט אַ פְּרָעָג: "אָ, אִירְטָשָׁוִין גַּעֲוָאָוָסָט אַזְּאָרָס בָּוּד אַיז דָּא אֹזָא לִיד?"

- (36) אליעזר גרבנברג, "מעינקע קאץ – בימן ראנד פון טאגן" [שלוט] אין דעם האמער, ניו-יַּאַרְק, דצ'ז. 1936.
- 37) Menke Katz, "Menke Katz" in *Contemporary Authors. Autobiography Series*, volume 9, 1989, pp 49-71: דארטן. 57.
- (38) מעינקע קאץ, "אויף מיטן ניו-יַּאַרְקָעַ גָּסֶס" אין די גאלדנען קיט, באנד 131 (1991), ז. 179-178.
- (39) "דאָס לעצטע ליד פֿוּן מעינקע קאַצּ" אין יַּדְישָׁן קולטור, יאנַן-סְּמָבֵּן, 1992 (באנד 54, ג. 1) ז. 43.
- (40) פֿאָראָן נָאָר אַנְצָהָהָעָרָעָנִישָׁן אוֹרֵת אַיְמָאָשָׁן פֿוּן די דְּרֵיכָה שׂוּוֹנָסְטָעָר אין די לְידָעָר וּוָאָס דְּעָרְטָעָר הָאָט גַּעֲשָׁרְבָּן אַיְן מְשֻׁךְ פֿוּן די לעצטע חָדְשִׁים פֿוּן זִין לְעָכָן. די אַלְעָ וּוָאָס זִיןְנָעָן גַּעֲשָׁרְבָּן אַיְן דָּעָר פֿאָסְטָמָן פֿוּן, "מעינקע סָאנְגָּעָט" גִּיְעָן אַרְיָן אַיְן בָּרוּךְ: מעינקע קאַצּ, מעינקע סָאנְגָּעָט, ניו-יַּאַרְק, 1992.
- (41) הירשע-דוד קאַצּ, "מעינקע מעינקע" אין יַּדְישָׁן קולטור, מערץ-אפריל 1991 (באנד 53, ג. 2), ז. 58-61, דארטן ז. 61.
- (42) אַיְטָשָׁע גַּאֲלָדְבָּעָרָג, "יצָחָק בָּאַשְׁעָוָיס זִינְגָּעָר אָוֹן די יַּדְישָׁע לְיַּטְעָרָאָטוֹר" אין אַקְסָפָאָרְדָּעָר יַּדְישָׁ, באנד 3 (איַן דְּרוּק).
- (43) זַוְּלִיגְדָּאָרְפָּמָאָן, "דרֵיך שׂוּוֹנָסְטָעָר" אין זִין זִין זִין זִין גַּנְגָּנוּ, פֿאָרְלָאָג, "אונְטָעוּרְוּעָגָס", ניו-יַּאַרְק, 1938, ז. 52.
- (44) פֿאָרְאִיזְ – טַעַשְׁקָע פֿאָרְשָׁטָעָטָעָר אַיְן אַנְדָּעָנָק פֿוּן יוֹדָל קָאָרְמָאָן – \$.100.
- פֿוּן לְאָס אַנְדָּזְשָׁנְלָעָס:
- פֿוּן עַוּוּלִין אַלְעָקְסָאנְדָּעָר – 500 דְּאָלָאָר צַו
מִין 90 סְטָן גַּעֲבָוִרְן יָאָר.
- אַיְדָעָמָאָן מִיטָּצָע דָּאָס אַוּוּקָגִיָּן אַיְן דָּעָר אַיְבָּיקִיָּט פֿוּן מִין פֿרְיִינְד פָּסָח וּוּאַלְקָאָוּוּיטָשׁ. עַרְעַז זִין אַנְדָּעָנָק.
- פֿוּן חִימָם שׂוֹוָאָרִיךְ – 500 דְּאָלָאָר – "איַן כְּבוֹד
פֿוּן מִין 89 סְטָן גַּעֲבָוִרְן-טָאָגְ, וּוָאָס פֿאָלָט אֹוִס חָנוֹכָה אַיְן אַיְבָּיקָן אַנְדָּעָנָק פֿוּן מִין אַומְפָאָרְגָּעָס לְעָכָר רָוּתָן".
-
- מִינְעָן בְּרָכּוֹת אַלְעַדְרֵיךְ נָאָעָנְטָעָר פֿרְיִינְד מִינְעָן,
לְאַנְגָּעָן יַּאַרְן אַיְיךְ.
אַיְטָשָׁן
- (18) מעינקע קאַצּ, "דאָס לִיד פֿוּן פֿרְיִינְדִּיקָן מעינקע קאַצּ" פריזהיט, 14utan אַוְיגָוְט 1938 (טִילְיוֹוִיזִי אַיבְּעָרְגָּעְדָּרוֹקְט, מִיטָּא סְדָקָנִיָּים אַיְן זִין סְיַהְאָט דָּאָס וּוָאָרְטָמָן בְּאָבָּעָמָן, ניו-יַּאַרְק 1939, דָּאָרְטָן ז. 54-47). זַע הירשע-דוד קאַצּ, "מעינקע קאַצּ" דָּעָר קַעְמְפָעָר פֿאָרְאָר אַפְּרִיזְעָר יַּדְישָׁעָר פָּאָעְזִיָּעָ" אַיְן פֿאָרוּוּעָרטָם, וָטוּן נָאָוּעָמְבָּעָר 1991, ז. 16-17.
- (19) יצחק ליבמאן, "אוֹונְטָפָעָר אַלְגִּינְגָּעָן" אַיְן וּוּאַנְגְּבָלָאָט, ניו-יַּאַרְק, 25utan יְוִנִּי 1932.
- (20) זַוְּשָׁא [עַל פִּי טָוּות שְׁטִיטִית: מַאְיר] שָׁאָפְּרִירָא, "עַר הָאָט גַּעְהַאְלָפָן אַרְאָפְּנָעָמָעָן דָּעָם חָרָם פֿוּן דִּיכְטָעָר מעינקע קאַצּ" אַיְן פֿאָרוּוּעָרטָם, 27utan דָּעָצְעָמְבָּעָר 1991, ז. 17 (פְּגָל. 24tan יְאָנוֹאָר 1992, ז. 14).
- (21) מעינקע קאַצּ, צו דָּעָרְצִילְן אַיְן פֿרִידִין, ניו-יַּאַרְק 1941, ז. 56-46.
- (22) מעינקע קאַצּ, דָּעָר פְּשָׁוֹטָעָר חָלוּם, ניו-יַּאַרְק 1947, ז. 9.
- (23) מַלְדָּ רָאוּוּתָשׁ, "אַפְּאָעָמָע וּוּגָן דְּרֵיכִי שׂוּוֹעָסְטָעָר" אַיְן וּוּאַנְגְּשָׁרִיפְּטָט פֿאָר לְיַּטְעָרָאָטוֹר וּוּאַרְשָׁע, 31tan מְעִירִין 1933.
- (24) אַיְצִיק שָׁוֹוָרְצִיךְ, "מעינקע קאַצּ" אַיְן דִּישָׁעָר בְּשָׁעָרְנָאָוּוּצָעָר בְּלְעָטָעָר, נּוּמָעָר 229, 12tan יוֹלִי 1935.
- (25) יעָקָב פֿילְאָוָסְקִי, "מעינקע קאַצּ" – פֿוּן דְּרֵיכִי שׂוּוֹנָסְטָעָר בְּיוֹן דָּעָר מַעְנָשָׁש אַיְן טָאָגָן" אַיְן דָּעָר יַּדְישָׁעָר פְּרָעָסְטָן סָאנְטִיאָגָן, כ' אוֹן כ"ז סִיּוֹן תְּרִצְּה.
- (26) יַּאַנְקָעָוּ בָּאַטְאָשָׁאָנָסִקי, "צְוִוִּישָׁן בִּיכְעָר אַוְן מַחְבָּרִים: מעינקע קאַצּ" אַיְדָעָר צַו וּוּלְכָעָמָע דְּרֵיכִי אַפְּקָטָעָר" אַיְן דָּעָר פְּרָעָסְטָן (בּוּעָנָס אַיְרָעָס) 15tan אַפְּרִיל 1932.
- (27) אלְעַטְפָּצְץ, "ליַּטְעָרְאִירְשָׁע נִיְּעָס" אַיְן קַעְנָעָדָעָר אַדְלָעָר, 7tan יְנוּי 1932.
- (28) א. טָאַבָּאָטָשָׁנִיק, "דְּרֵיכִי שׂוּוֹעָסְטָעָר – מעינקע קאַצּ" ניו-יַּאַרְק 1932" אַיְן בְּרִיקָן. אַפְּעָרְטִילְיָעְלָעָכָע שְׁרִיקְטָט פֿאָר לְיַּטְעָרָאָטוֹר אַוְן קָאָנְסָטְרוּקְטִיוּוּר קְרִיטִיק. באָנד 4 (סְעָפְטָעָמְבָּעָר 1934), ז. 63-57.
- (29) אהָרָן פֿעָלְדָמָאָן, "בִּבְלִיאָגְרָאָפִיָּעָ" אַיְן צְוָאָמָעָן, 1933.
- (30) יְ. ל. טָעָלָעָר אַיְן אַיְדָיָשָׁן קַעְמָפָעָר, ניו-יַּאַרְק, 17tan סְעָפְטָעָמְבָּעָר 1937.
- (31) הָעָרָמָאָן גָּאָלָד, "מעינקע קאַצּ": דְּרֵיכִי שׂוּוֹעָסְטָעָר" אַיְן וּוּאַנְגְּבָלָאָט, גִּי., 6tan מְאִי 1932.
- (32) חִימָם קְרוּל, "מִינְיאָטוּרָן" אַיְן דָּעָר פֿרִידִירָאָר אַרְבָּעָטָעָר שְׁטִימָע, ניו-יַּאַרְק, 4tan סְעָפְטָעָמְבָּעָר 1936.
- (33) בְּ. צ. גָּאָלְדָבָּרָג, "אַיְן גָּאָנָג פֿוּן טָאָגָן" אַיְן דָּעָם טָאָגָן, 29tan אַפְּרִיל 1932.
- (34) מעינקע קאַצּ, "דאָס לִיד פֿוּן פֿרִידִיקָן מַעְנָקָע קאַצּ" אַיְן זִין דָּעָר מַעְנָשָׁש אַיְן טָאָגָן, פֿאָרְלָאָג, ניו-יַּאַרְק 1935, ז. 55-58.
- (35) ש. קָאָרָאָקְוִינְסִקי, "עַס טָאָגָט נִיטָט" אַיְן יַּדְישָׁעָר פֿאָלְקָסְצִיּוֹנְג, רִיאָ דָעָ שְׁאָנָעָרָא, 31tan מְאִי 1935.

פֿאָר אַונְדָּזָעָר קִיּוּמִ-פֿאָנְדָּ

פֿוּן פֿאָרִיזְ – טַעַשְׁקָע פֿאָרְשָׁטָעָטָעָר אַיְן אַנְדָּעָנָק פֿוּן יוֹדָל קָאָרְמָאָן – \$.100.

פֿוּן לְאָס אַנְדָּזְשָׁנְלָעָס:

פֿוּן עַוּוּלִין אַלְעָקְסָאנְדָּעָר – 500 דְּאָלָאָר צַו
מִין 90 סְטָן גַּעֲבָוִרְן יָאָר.

אַיְדָעָמָאָן מִיטָּצָע דָּאָס אַוּוּקָגִיָּן אַיְן דָּעָר אַיְבָּיקִיָּט פֿוּן מִין פֿרְיִינְד פָּסָח וּוּאַלְקָאָוּוּיטָשׁ. עַרְעַז זִין אַנְדָּעָנָק.

פֿוּן חִימָם שׂוֹוָאָרִיךְ – 500 דְּאָלָאָר – "איַן כְּבוֹד
פֿוּן מִין 89 סְטָן גַּעֲבָוִרְן-טָאָגְ, וּוָאָס פֿאָלָט אֹוִס חָנוֹכָה אַיְן אַיְבָּיקָן אַנְדָּעָנָק פֿוּן מִין אַומְפָאָרְגָּעָס לְעָכָר רָוּתָן".

מִינְעָן בְּרָכּוֹת אַלְעַדְרֵיךְ נָאָעָנְטָעָר פֿרְיִינְד מִינְעָן,
לְאַנְגָּעָן יַּאַרְן אַיְיךְ.
אַיְטָשָׁן